

ÚJ FORRÁS 2016.09

Li Ho versei 3

Dobai Lili: Könnyek könyve (Sheisho-versek) 16

Oravecz Péter: Alkonyi fecskék, Ji King (versek) 26

Tokai Tamás: A hallgatás pillanatai (Thimár Attila: *Időszilánk*) 27

Roberto Ruspanti: A pesti vonat (próza) 31

Zalán Tibor: Létezésében hajtogatja szét (vers) 35

Géczi János: 2013 (vers) 38

Tábor Ádám versei 39

Rhédey Gábor: Kanyar (próza) 41

Hegedűs Gyöngyi: grand piano sign (vers) 47

Murzsa Tímea: *Esterházy Péter* A szív segédigéi, a Javított kiadás és az Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat – című könyvei a Biblia tükrében 48

Tarján Tamás: Rá(k)olvasás (Esterházy Péter: *Hasnyálmirigynapló*) 63

Hegedűs Gyöngyi: Sűrű emberek

(Esterházy Péter-Szűts Miklós: *A bűnös*) 68

Szűcs Balázs Péter: Egy székfoglaló beszéd (próza) 71

Aczél Géza: szino(líra) (torzósótár) 73

Vörös István versei 75

Bucsi-Kovács Anikó: Mindenki túl akarja élni

(Darvasi László: *Isten. Haza. Csal.*) 80

Farkas Zsuzsanna: „Vigyáznak ránk a versek” (Darvasi László: *Taligás*) 83

Vilmos Eszter: Hogymondjákok a ahogyhívjából

(Závada Pál: *Egy piaci nap*) 88

Szabó Márton István: A szépséget megenni (*Neon Démon*) 92

A borítón és a lapzárókon id. Muzsnay Ákos '56-os fényképei

A 32. oldalon Sergio Perucchi olasz újságíró '56-ban készült fotója

A 47. és a 70. oldalon Hegedűs Gyöngyi fotója Esterházy Péterről

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Aczél Géza költő (Debrecen), Bucsi-Kovács Anikó kritikus (Tatabánya), Dobai Lili költő (Bp.), Farkas Zsuzsanna kritikus (Bp.), Géczy János költő (Balatonalmádi), Hegedűs Gyöngyi költő (Bp.), Herczeg Ferenc fordító (Bp.), Li Ho költő (791-816), Murzsa Tímea kritikus (Bp.), Oravecz Péter költő (Bp.), Rhédey Gábor író (Bp.), Ruspanti, Roberto író (Udine), Sermann Eszter fordító (Bp.), Szabó Márton István költő, filmkritikus (Bp.), Szűcs Balázs Péter író, szerkesztő (Bp.), Tarján Tamás irodalomtörténész (Bp.), Tokai Tamás költő (Szeged), Tábor Ádám költő (Bp.), Vilmos Eszter kritikus (Pécs), Vörös István költő, író, fordító (Bp.), Zalán Tibor költő (Bp.)

DALOK AZ ÉV 12 HÓNAPJÁRA,
A SZŐKŐHÓNAPOT IS BELEÉRTVE,
MELYEKET LI HO A VIZSGA ALKALMÁBÓL
SZERZETT HONAN FUBAN *

1

Ha a tavasz eljön újra,
toronyból köszöntjük őt.
Meglassul a vízi óra,
nem bírja el az időt.
Fakó felhőfátyol bámul
a vadonnak szemibe,
álarcát a szél letépi
s eldobja a semmibe.

Virág, amely még sosem nyílt,
puha ágyban szendereg,
bőre hűvös, mint a jáde,
sápadtsága, mint mikor az
első hajnal feldereng.

Rövid a fűz levele, még
nem köthetünk rá csomót.
Meddig kell még várni, amíg
szerető szivek zászlaja
fűzfalevél fellobog?

Második hónap, bor fanyar íze,
most a Szamóca Völgyre tekints le,
épp liliomnak nyílik virága,
orchideáknak halk kacagása.
Mint amikor két kard összecsattan,
párbajozik két szél a katlanban.
Rózsa a képen, ködbe borulva,
zöld színü füstöt álmodik újra.
Színarany hajpánt tornyozott hajjal,
szebb, mint a felhők napzuhataggal,
táncoló lányok, gyöngyszoknya lebben,
nem tajtékzik a tenger se szebben.

Végül a kompon búcsudal árad.
„Fuss, folyó, fuss még” harsog a bánat.
Borzong a hátuk. Vége a dalnak.
És a hegyormok sorra meghalnak.

Tavaszb borítja el szemünk,
keleti szél, ha elragad.
Virágba borul városunk,
de szívünk megszakad.

A palota mély termében
fűszeres szél és édes íz,
smaragd gallérban táncolunk,
átlátszó, mint a víz.

Földig hajolnak fák, ahogy a
vihar a záport űzi el,
felhők húga, a vidám köd
 eget-földet ölel.

Udvarhölgyek harci díszben,
szemöldökük ívet rajzol,
hímzett zászlók adnak hírt
 az őrzött utakról.

Míg egy vihar szülte illat
 a tó felett még elidőz,
levél hull és körtevirág,
 tavasz volt, s itt az ősz.

Hajnali és esti hűvösök,
levél-baldachin lágyan ránk borul,
sötét-smaragdszínű a hegyvidék
a felhőország határain túl.

Az illatos zápor is megered,
esőcseppek a zöld homályon át,
levélsereg és fürtös, tarka rét
a kapun túli csillogásban áll.

Vízzel teli színarany medence.
Felszíne borzolódik, ráng és reszket.
Nehéz tájképet fest a vén tavasz.

A megriadt szirmok nem szállanak.
A virágfejek földre hullanak.
Árnyékba olvadó virágterasz.

Jáde-faragvány csillog a fényben a kastély ormán.
Fény szövöget lágy fátylat a táruló várkapu útjain.
Súlyos és mély kútból húzzuk fel a rózsavíz illatát.
Nézd, legyezőnkön a sárkány és kacsza vad szerelemben.

Hóörvényben táncoló lányok a hús pagodában.
Drágaköves levegőt tisztít meg a hajnali harmat.
Felfedi, felvillantja a titkát hószinü fátyol,
Illatos testükön megcsillannak ezüstös cseppek.

A bambusz és a penge
a nyers selyembe vág.
A reggeli fagy enyhe,
miként az őszi jáde,
nyugodt, hűvös az ágy.

A lángvörös tükör
megnyílik keleten,
majd bezárul a kör,
sugárzó sárkány-szekeren
a Vörös Király tűzben égve
felvágta a nyári égre.

Hideg fény villan fent a Tejúton.
Az éj ledobja harmat gyöngysorát.
Virág serken az ágak ujjbegyén.
A kert gyászolja az orchideát.
Az éji égen jáde terasz táru.
Halott levél a Lótusz medencében.
Téged, kedves, zavar vékony ruhád,
és megborzongasz ágyadban az éjjel.
Hajnal hasad, a szél sóhajtva kel fel,
ragyog a Göncöl, túlvilági reggel.

Didereg az özvegyasszony, októberi éjszakákon,
a magányos utazó meg azt álmodja, hazatért,
rovar szövi titkos selymét, megcsillan a téli fákon,
viharlámpa küzd a szélben, de legyőzi a sötét.
Színfalak mögött a Hold a fényt a külvilágba fújja,
de a színen fák árnyéka zuhan ferdén újra s újra,
odakint a harmat szálldos, öleli az éji tájat,
még a tavi lótusznak is jut ölelés és imádat.

Tűzbogár a nyári kertben,
felhigult az ég.
Kihűltek a medencék s a
lótusz meghalt rég.

A színarany kopogtatón
vicsorgó holdsugár,
a jéghideg kertek fölött
nyugodt üresség vár.

A lassuló szél szárnyain
a dérvirág röpül,
szivárványszínű jégmadár
a teraszokra ül.

Kakas szavát nem hallani,
nem fúj takarodót,
a tél szemenként tépi le
a vén kóladiót.

Megdermedt a vízióra,
megállt ezüst mutatója,
lámpavirág kacagva ég,
összeolvad fény és sötét.
Ezüst fagy táncol a szélben,
függönyfátyol eltakarja
sárkánygyertyák sora vezet
el a szárnyas pavilonba
hol a Kedves igazgyöngyök
hálójában, mint sértődött
királylány várja a hajnalt
teste hűvös, mint a harmat.
Holdba bámul pupillája,
ott lesz majd az új hazája.

A várfal összegörnyed, reszket,
a fény hullamerev.
A széttört égből pengeéles
gyémántjég pereg.

Vészharangot! Bort kupámba!
A legrégebbi bort!
Hogy megússzuk a fagyhalált,
s feléledjen a holt!

Urunk hajói jégbe fagyva,
a hóvihar tombol.
Mondd, hol találunk hóforrást,
s a Tűzkutat, mondd hol?

Sápatag fény ül a Nap lábánál,
mint a zsarátnok, ég.
Vékonyul egyre a fűszeres ágon,
olvad a tegnapi jég.
Ellibeg egy-egy langyos szellő,
úzi a tél seregét,
elrohanunk, vár a hosszú nappal,
ég veled, téli sötét!

A császárunk dicsősége
egyre bővül, egyre árad,
fel-felbukó szökőhónap
gazdagítja a naptárat,
és az égi ritmus,
a hetvenkét ciklus
egymást űzve tovavágtat.
Jáde járatokon jár
a hamu s ahol leszáll,
ott a szökőhónap,
az az év lesz hosszabb,
napév, holdév összeáll.
Látom időn és téren át
a Nyugati Istenanyát,
kezében az örök élet
barackjával előlépett,
s császárunknak adja.
Hsi Ho vonul át az égen
sárkány vonta tűzszekéren
végtelen az útja
abba sose hagyja.

(Fordította: Herczeg Ferenc)

* Ezek a versek 809-ben íródtak, amikor Li Ho a hivatalnoki vizsgát tette le. Céljuk az volt, hogy bemutassák a jelölt műveltségét, költői tehetségét, fogalmazói készségét, még mielőtt a valódi vizsgára bocsátják. Mivel a versek különböző kínai versformákban íródtak, más és más európai versformákat választottam a fordításhoz. Az első hónap április könyékére esik. Időről időre egy szökőhónapot, plusz hónapot adtak az évhez, hogy a holdév és a napév összhangban legyen. Az utolsó vers leírja, hogyan állapították meg az asztronómusok a hamu lecsapódásából, hogy melyik évben mikor jön el a szökőhónap. 809-ben a versciklus keletkezésének idején ez a szökőhónap a harmadik hónapot követte.

KÖNNYEK KÖNYVE

(Sheisho-versek)

Amikor kísírtad az utolsó
könnyed is a színpadon,
akkor kezdődhet a te tör-
téneted. Amikor már nincs

szereped és semmi szerep nincsen benned, amikor már csak te vagy. Az vagy, aki lennél. Minden nélkül, pőrén, visszanyert önmagadban. Legyen ez most. Mindig lehet éppen most. Bármilyen nehéz, könnyűnek kell lenned, hogy megtörténhessen. Sírd ki magad, hagyd el saját színjátékaid, és akkor elkezdődhet. Valami.

Utazni kellett a hívásra, megnézni, fellapozni, mi maradt egy életből, ami már régen nincsen, csak hátrahagyott tárgyak emlékeztetnek rá. Kevés. Néhány darab. És mintha szellemi nyomát sem akarnák megőrizni. De a családi emlékezetből nem törlődött ki. Tehát utazol a transzszilván városokban, nyomokat követsz. Nyomon követsz valakit, akit nem ismertél, de többször hallottad tragikus történetét. Ami nem csoda, hiszen a színpadon is tragika volt. Drámai alakítások voltak az igazán nagy szerepei. Így mesélték. Így tudod. Valójában most fedezed fel, most éled át ennek a tájnak, városainak és embereinek valóságát. Gyerekkorodban összerosódtak a dolgok a mesével, a távolsággal, a képzelettel: és a transzszilván a szilvával és a transzba eséssel meg a csillagösvénnyel. Színe is volt, íze is volt és titokzatos hangulata. Vonzása és taszítása. Nem értetted, de nem kérdezted. Volt valami de-rengőn sejtelmes ebben, amit akkor fölösleges lett volna bolygatni.

Most azonban megbolydulnak a dolgok. Találkozol emberekkel, ismeretlenek, de valahogy szinte mindegyikről kiderül, hogy rokonod, még ha egészen távoli is, mégis. Így már nem is ismeretlenek annyira. Mintha magadat is jobban megismernéd. Egyre jobban. A nagyobb városokban még megidézhető a fényesebb múlt, a kultúra nyomai nem törlődtek. Esti kávéházi hangulatok szavakba nem foglalhatóan felidéznek valamit, ami áttűnik az idők rétegein. Ismerőssé lesz lassan sok minden. A saját nyelveden hallod az ismeretlen történeteket, miközben ismeretlen nyelven beszélnek körülötted.

A színházba is elmész, ahol a színésznő éveig sikeresen játszott. Ahol neve lett és elismertsége. A sikeres rendező is ekkoriban rendezett ott. Kilenc évig voltak házások. A rendezőről megjelent könyvet is olvasod, átlapozod.

Egy szó sincs benne róla, a tragikáról, aki a felesége is volt, és évekig közösen voltak a színházi siker zálogai. Aztán mindebből csak a tragikus sors maradt. Elűzve, elfeledve, kitörölve. Két sort találsz róla mellékesen, kis betűkkel bejegyezve a neten. Aligha tűnhet fel valakinek is. Mégis valóságos az életdráma. Sok könny. Távolból írt kései levelek. Tinta- 17
foltok elmosódásai.

A dramaturgnak, aki kísér, nem mondasz minderről semmit. Nem akarsz tovább dramatizálni a történetet. És hát a híres rendezőről beszél sokat. Persze. Milyen jó, hogy rá legalább emlékeznek. Igen. Ez jó. Nagyon is. Tudsz elvonatkoztatni, különválasztani. Disztingválni. A dramaturg beleéléssel és átérzéssel mesél mindenféle érdekes sztorikat, eseteket, további tragikus sorsokat, másokéit. Itt ennyi fájdalom és bánat rakódott le? Ez a fájdalmak szépországa? Mindenhol az életigenlés és az elmúlásba hajlás keveredése. Valami megfogható is kellene. Szükség van rá.

A színházban már nem találsz semmi olyat, ami biztosan jelezne, hogy valaha ott játszott, vagy valamit, ami az övé lett volna, ruhát, amiben színpadra lépett, tárgyakat, amiket megfoghatott, díszleteket, amelyek jelezték az akkor játszott darabok környezetét. Se legyezőt, se csipkét, se egyebet. Délelőtt van. Szinte üres a színház, nyikorog az olajos padló, felhangosítja kopogó lépteiteket. Nem, nem akarsz esténként újabb darabokat nézni. Most nem. Majd egyszer, máskor. Hamarosan, persze, mindenképp. Vannak még napjaid, amelyeket itt töltesz, és szeretsz itt lenni. De nem akarsz ezt szavakba önteni, csak itt lenni. Most. Van egy délutáni meghívásod is teára, süteményre, beszélgetésre. Családi meghívás. Ha lehet ilyet mondani ilyen nagyon közvetett szálakra. De lehessen. Lehet.

Nem tudod, hogyan tudták megőrizni ezt a nagy lakást viszonylag a városközpont közelében, egy szép, bár régen felújításra váró házban. Igaz a földszinten étterem működik, előtte kerthelyiség. Lehet, hogy este hangos. Nappal szolidnak látszik, akár a lakás, ahová belépsz. Szépen terített asztal, olyan, mint amilyenre még emlékszel, nagymamánál is hasonló volt. Fehérrel hímzett fehér asztalközéppel. Miliő. Így nevezték, és ez a szó is ismeretlen sejtelmességgel hangzott kislánykorodban. Mint ahogy néhány szokás, vagy bútordarab is különös hangulatot árasztott a nagy, faragott keretű tükörrel együtt, amikor nyári délutánonként egyedül beléptél a szobába, és csak nézelődtél. Például az asztalt. Szép fa, ovális, faragott lábakkal. Porcelán teáscsészék kis tányérral, mind, mind régi, megőrzött darab. Sütemény, régi recept alapján. Diós kifli. Omlósan, finoman friss.

Mindenféléről folyik a beszéd, a társalgás. Közvetlenséget, ismerőséget, együvé tartozást érzel. Otthon vagy. Minden összetartozásra utaló

szál felfejtésre kerül, vagy megkísérlődik felfejtődni, sok nagynéni, nagybácsi, unokatestvérek többed íziglen, sokféle összeszővéssel, köztük a színésznő is. Újra elmondják történetét, színesedik a kép, sokaknak van emlékükről, mikro történetek töltenek ki hiányzó részleteket, az

18 élettörténetet és a kariert. Az itthonit. Aztán a távoliról nem tud senki semmi bizonyosat. Csak annyit, hogy iszonyatosan szomorúvá lett. Értelhetetlenül. Kegyetlenül. Lehangelőan. És persze nagyon is emberi módon. Valaki elmondja, hogy van egy kis bútordarab, ami a színésznőé volt, és elutazása előtt kérte, hogy vigyázzon rá. Egy tükrös fésülködő asztal, több fiókos. Akár egy századfordulós darab díszlete is lehetne. Folyik tovább a társalgás, estébe nyúlik. Nem tudod miért, de amikor elköszönsz, megkérdezed, megnézhetné-e a kis tükrös asztalkát. Vagyis meghívatod magad. Ritkán fordul elő ilyesmi. Nem utasítanak vissza. Még mintha örülnének is.

Másnap elmész a távoli nagynénihez, mint kiderül van egy kislány unokája. Hosszú, kékes fekete haj két vastag copfba fogva, porcelánosan szép fehér bőr, értelmes arc, nyílt tekintet ragyogó kék szemek. Csak nézed, nézitek egymást. Hasonlít Évára, mondja a nagymamája. A kislány csak halványan elmosolyodik, a 7-8 éves kislányok bájosságával, megjelenik két kis gödröcske az arcán, és nem szól semmit. Bizonyára számtalanszor hallotta már ezt a mondatot. Annak viszont örül, hogy az asztalka kerül szóba. Bevallja, hogy a tükrében szokta nézegetni magát. Eszébe jutott már, nem is egyszer, hogy kinyissa fiókjait, de azok zárva vannak, kulcs pedig nincs a kulcslyukakban, csak a záró lapok fénylenek.

Beléptek a szobába, ott a tükrös asztal a kétszárnyú üvegezett ajtótól jobbra a fal mellett. Vékony lábakon áll, téglalap alakú az asztalfelület és hozzá arányos a keskenyen keretezett tükör. Három fiókja van. Két kisebb két oldalt, egy nagyobb középen. Nem feltűnő darab, egyszerűen elegáns. Még most sem kopott. A fiókokon a rézzel fedett kulcslyukzárak, furcsa módon mindegyik különböző, és valóban egyikben sincsen kulcs. A kislány újbóli felvetését nem utasítja vissza nagymamája. A kulcsokat azonban keresni kell, meg kell találni. Vajon hol lehetnek? A kislány nem adja fel, emlékszik, hogy van egy láda a kamrában, ahol mindenféle olyan kulcsot tartanak, ami már nincsen használatban, vagy nem tudják, mihez, hová való. Talán ott van. Meg kellene nézni. Meg kell. Nem mondja hangosan, nem mondja követelőzően, csak halkán, szinte esdeklőn. Emiatt, és mivel te is ott vagy, nem lehet ellentmondani neki. A kamrából előkerül a fémből készült doboz, inkább láda, ládikó. Lília nyitja fel a tetejét, látszik, hogy gyakorlott benne, talán már sokszor kinyitotta. Játzásból.

Kiválogatjátok együtt a kisebb kulcsokat, amik feltehetően illeszkedhetnek a tükrös asztalka fiókjainak zárjaiba. Elég sok van, több maroknyit viztek be a szobába. A nagynéni kezdi el próbálgatni. Valahogy úgy adódik,

hogy őt illeti meg a feltárás kezdete, így érzitek mind a hárman. A kislány sem tiltakozik. Csak álltok és vártok, és reménykedtek, hogy kinyílnak a fiókok. És valóban megtörténik a csoda, az egyik kulcs illik a jobb oldali fiókhöz. Elfordítja a zárat, és kihúzhatóvá válik. Közelebb léptek, hogy lássátok, mit találtok benne. Képeslapok mindenhol, különböző, számodra ismeretlen emberektől, de a nagynéni majdnem minden névről tudja, kihez tartozik. Ismerősök, barátok, családtagok üdvözlétei, jó kívánásai érkeztek a világ számos helyéről fekete-fehér fotók, színes rajzok hátoldalán, különleges bélyegekkal.

Amíg a nagynéni nézegeti a képeslapokat, a kislány folytatja a kulcsok próbálgatását. Egészen addig, amíg a középső fiók is nyithatóvá válik. Különféle tárgyak, kis dobozkák vannak benne. Hajtók kagylóból, csontból, ezüsből, féldrágaköves kirakással. Ezüst gyűrűk, vékony kis láncok, medálok ezüsből is, aranyból is, kagylóból is. Különféle pénzermék. Legyezők is. Brossok, finom ötvösmunkával készült kitűzők. Mandzsettagombok. Mindenféle, amitől a kislány elámul. Te is örömmel, várakozással meglepődve nézegeted az apró kincseket. Már egészen belefeledkeztek, amikor eszedbe jut, hogy van egy harmadik fiók is. Elkezded próbálgatni a maradék kulcsokat, ami még mindig túl sok, több, mint tucatszám.

Már az összeset kipróbáltad, és egyik sem illett a kis zárba. Nem akarod elhinni, hogy az az egy nem nyitható. Egy megézés fut át rajtad villámsebességgel, és hirtelen kiveszed a jobb oldali fiókból a kulcsot, és belepróbálsz a bal oldali fiók zárjába. És valóban ez a megoldás. Ugyanaz a kulcs nyitja a két oldalsó fiók zárját. Végre kihúzhatod az asztalka keretéből a baloldali fiókot is. Egy megsárgult papírköteget találsz benne, teleírt lapokkal. Össze-vissza kevertnek tűnnek az oldalak, forgatod őket a rendezés reményében. Figyelmesebben nézve azonban kideríted, hogy a középre került lapok között van az eleje, olyan, mintha olvasás közben kerültek volna egymás alá a lapok, és az a lap lenne legfelül, amelyiknél az olvasást félbehagyták. Összeillesztetted a feltételezett sorrendbe az oldalakat, és feltehetően az első lap kerül legfelülre. Elhalványodott, megfakult a gépelés, de olvasható. Egy színdarab példánya. Beleolvasol, ebből annyit derítesz ki, hogy személyre szabott mű, monodráma. A főszöveg mellett kézírással és ceruzával beírások. Széljegyzetek. Keresed a címlapot. Egyelőre nem találsz, majd az egyik lap tetején kézírással, de nyomtatott nagybetűkkel ott áll: *Könnyek ajándéka (Sheisho - No)*. A lap alján, a gépelt szöveg alatt pedig kurzív kézírással megjegyzés: *ez a te darabod, neked írtam*. Ahogy átlapozgatod újra, és nézed a széljegyzeteket, feltűnik, hogy az első oldalon megjelenő kézírás egészen más, mint a bejegyzéseké. A szöveg is tagolódik, váltakozva vannak benne elmondandó részek,

és vannak, olyanok, amelyek hosszabban, mint az általánosan megszokott, az előadás mikéntjét írják le. És vannak széljegyzetek, feltételezhetően a színészről saját magának írt bejegyzései a színészi játékra vonatkozóan, gesztusok, kézmozdulatok, néma játékok leírásai, vagy inkább csak utalások. Amennyire ez lehetséges. Van, ahol egy-egy mondat van, van, ahol néhány szó, és van, hogy csak egy vagy két betű áll. Némelyik oldalon kis rajz. Vázlatos, néhány vonalas.

Felfogod lassan, hogy miről szólhat ez az egyszemélyes darab, és hogy mit jelent a no. Egészen mást, mint amire első pillantásra gondoltál. Nem tagadás vagy visszavonás, nem felkiáltás, hanem a japán színházi játékmódok egyike: no színház. Rájössz, hogy ez egy párhuzamos darab, vagyis a monodrámában minden egyes elmondott részt követ egy japán no-ként előadandó játék. Legalábbis, az írói utasításokból és a beírt széljegyzetektől, rajzokból ez derül ki. Megpróbálsz elképzelni, ahogy a színész a fehér maszkkal, rezzenéstelen arccal játszik, csak a gesztusaival, kézmozdulataival, fejmozgásokkal eleveníti fel, mutatja meg a jeleneteket. Egész jól megy gondolataid kivetítő vásznán a színpadra állítás.

Közben kialakul a színház a színházban: te képzeletben magad előtt látod ezt a személyes ajánlású színpadi művet, a nagynéni a képeslapokat nézegeti, a kislány a tárgyakat, ékszereket rakosgatja, próbálgatja, játszik. Játssz mindannyian, elmerültök a talált tárgyak adta örömben. A tükör megkettőzi a jelenetet. Fel nézel, és látod magatokat. Olyan, mint egy színház. Valóságos, és mégsem az. Olvasod tovább, és közben kiderül, hogy a lapok sorrendje nem tisztázódott teljesen, visszalépsz az asztalkához, mintha keresnél még valamit, ami segít sorrendben összerakni a darabot. A fiókok kihúzva, és látod, hogy mindegyik alját színes papírlap fedi. Önkéntelenül is felhajtod a védőpapírokat. A középső fiók lapja alatt, egészen belülre helyezve találsz még egy kis köteget összehajtva, keskeny, aranyszínű szalaggal összekötve. Emily Dickinson is szalaggal átkötve hagyta hátra verseit. Több megszalagozott kötetnyit. Ez jut eszedbe. A fiókban talált lapok külső fele megsárgult, ahogy a dráma lapjai is. Kihajtogatod óvatosan, és az első lapon ezt olvasod: *Könnyek könyve*. Aztán laponként, egymás után rövid verseket találsz. Némelyik kézzel írva, némelyik géppelve.

Leszáll az est, menned kell, de aztán napokig még visszajársz, hogy lemásold a szövegeket, pontosabban, hogy begépeld, még pontosabban digitalizáld. Szkennelni kellene, de erre nincs lehetőség. Közben persze arra gondolsz, hogy kézzel is átírod. Majd. Visszaírod kézírásba. A kislány mindig melletted van, játsszotok is, beszélgettek is. A nagynéni finom süteményeket süt, minden nap mást. Tudja a madeleine receptjét is. Nagyon finom, és illik is a múltidéző történetbe-hangulatba-jelenetekbe. Aztán ez az idill is véget ér egy napon. Visszatérsz a saját mindennapjaidba. A versek azonban nem

hagyják magukat, újra és újra felötlenek. Előjönnek benned mondatok, képek, színek, érzések, minden, ami a *Könnyek könyvét* olvasva talált rád.

Fejben, képzeletben folytonosan kísérletezel, hogy összekapcsold a színdarabot és a verseket. Mi az összefüggés közöttük? Vajon a színpadi műnek részei a versek? Elhangzottak-e az előadásokon? Esetleg külön, önmagukban? Ki a szerzőjük? A monodráma írója? A színész? Esetleg egy harmadik személy? Lehet, hogy fordítások? Vagy lehetséges, hogy ezeket a verseket eddig még nem ismerte senki, csak aki megírta őket? Először úgy véled, jó volna választ találni ezekre a kérdésekre, de aztán már tudod, jobb, ha költői kérdések maradnak. Az sem baj, hogy csak töredék, amit megtaláltál, rész az egészből, mindez nem számít, rendben így. Így van teljesen rendben. Hiszen még ha a darabot teljes egészében ismernéd is, a téged legérzékenyebben érintő kérdésekben nem jutnál előre. A kérdéseknek kell megszűnniük ahhoz, hogy a válaszok megmutatkozhassanak. Aztán már válaszok sem kellenek. Egyszerűen semmi nem kell, mert minden van. Figyelni is arra tudsz, ami van, és nem arra, ami lehetne.

Így találsz rá az egyik lapszéli jegyzetben arra a mondatra is, amiről azt gondold, hogy miatta kellett mindennek megtörténnie, miatta kellett mindezen végigmenned. Pontosabban a mondat talált rád. Széljegyzetként. Mint a szél. Átfúj. Elvagy vele egy darabig. Jó ideig. Egész hosszan. Amíg enyhe szellővé, halk fuvallattá változik. Nem keresel tovább, jó így. Valamiképpen. Mindenképp.

A könnyek azért vannak, hogy az öröm boldogan úszkálhasson bennük.

Sheisho
Könnyek könyve
(részlet)

22 A Holdkapun

keresztül lehullott magnólia fácska
szirmai látszanak a zöld fűvön.
Sárga boglárkák előterében a
kert végén szürke kövek.
Ösvényt fehér kavicsok jeleznek.

Vajon mennyit bír el lelkében az ember?
Milyen mélységekig maradhat még
ép?

Rózsaszín magnóliaszirmok a
zöld fűvön. Még több
za zen zazen
még több
csönd.

Esőben

Fehér kócsag áll.

Mozdulatlanul ázik.

Lepereg hősín tolláról

a vérpiros bánat.

Tengereső pergeti

mossa le, elmossa.

Megmarad vakító fehéren

hó tolla. Rezzenéstelenül.

Hullámból

Hajnalban felreppenő vadludak

Harmatgyöngyökhöz

Tóvízű cseppeket hullatnak.

Könnyezik az útra kelés.

Átizzik

A leszálló daru tolla

A naplemente vörösében.

Elég-e a szenvedélyben az élet?

Elég-e szenvedély nélkül az élet?

24 Hullámok

Vihar előtti hullámokat nézek a partról.
Emelkedés, alászállás, csobbanások.
Széliránnyal mozgó, sodródó víztükör.
Szürkés ég, homokszürke víz. Fehér tarajok.

A festményen a nagy hullám
egyetlen hatalmas felcsapódás.
Egy pillanat, ahogy fordul a vízspirál.
Befelé hajló mozdulat.
Vízcseppek röppennek mindenfelé.
Kék ég, kék víz.
A hullám fodrozódó taraja, mint
a hegy csúcsa a háttérben.
Hófehér.

Hullámok a szívben. Nem csendesednek.
Verdesnek, csapdosnak, magasra
ívelnek, aláhullanak.
Könnycseppekbe forduló áradat.
Szívdobbanás-tarajok áramlanak.
Vérpirosan.

*

Sok lépcső vezet a kis szentélyhez.
Holnap megszámolom a lépcsőfokokat.
Vagy nem. Mert annyi, de annyi.
Nélkülem is ugyanannyi.
Minden ugyanannyi, ugyanúgy.
Mégis miért hiszem, hogy
hiányozhatok?

*

Nem megyek többet a bambuszligethez.
Nem megyek többet a tóhoz.
Nem megyek színes selyemért, és
többet nem hajlongok.
Semmiért. Senkiért.
Nincsen semmim. Nem maradt.
Meztelen vagyok. Semmit nem bánok.
Vajon mit teszel most Ég?
Várom.

*

Volt egy név, csodálatos név.
Mi lesz vele,
ha nem mondja ki többé
senkise?
Nem mondja ki többé senkise?

Alkonyi fecskék

26 Oravecz Péter

Hasadó hullámok,
gömbölyödő sziklaél.

Suhanó sarlók
kaszabolják a párát.

Lomha sirály tereli felhővé
rajzó izgágaságuk.

Egy éggé táguló árnyék
beteríti a várost.

Ji King (részlet)

3.

*Tüdőm vendégház,
ki-be jár a levegő.
Nem marasztalom.*

4.

*A többlet: hiány.
A vadászó: áldozat.
A mérleg nem csal.*

5.

*Az üldöző a
béke elől menekül.
Árnyát kergeti.*

„Csendben, észrevétlen”
(*Ryokan*)

Hetek óta egy karcsú és kivételesen szép kötettel a kezemben mozgolódom a városban. Persze, versek. Az otthoniak már megszokták, nem is tulajdonítanak neki különösebb jelentőséget, így sokáig azt az újszerű iz-

gatottságot sem veszik észre rajtam, amit Thimár Attila legújabb, *Időszilánk* című könyve kapcsán érzek. Mintha valami eddig ismeretlen konstelláció bűvkörébe lépnék. A valóban gyönyörű kivitelezésű és Germán Fatime művészi igényű illusztrációival – melyek a borítón át az összes lapra kiterjednek, olykor a szó szoros értelmében teljesen bevonják, befedik, kisajátítják azokat – napvilágot látott kiadvány ugyanis már pusztán könyvtárgyként is felkelti az olvasó figyelmét. S mikor kinyitva a kötetet az ember szembesül azzal, hogy itt őt most tényleg, kimondatlanul is egy médiumközi randevúra hívják, és amit a kezében tart, az nem „csupán” egy önmagába záródó szöveg univerzum, hanem vizuális irodalmi csemege, akkor többször át- és átértékeli magában hosszú sétái során, hogy hogyan is szóljon egyáltalán erről a költészetről. Hogy miféle nyelv, miféle komplex kifejezés- vagy megszólalásmód ez, amire ennyire rezonál. Hol van ez a hang? Honnan ezek a képekbe forduló szavak és szavakba forduló képek? Egészen vigyázva érhetünk csak hozzájuk, ha meg szeretnénk érteni az áttűnések lehetőfinom logikáját: „Buborék fala / a csend közöttünk, tükröz / ránk eget, földet.”

Thimár, akárcsak előző, *Lélekkönyv* címet viselő lírakötetében (2007), úgy ezúttal is a haiku műfajában találja meg költői otthonát. Érezhető, hogy a szerző e téren most sem kíván határokat feszegetni, és mind tematikájában (a természet efemer képeinek, az évszakok változásainak párhuzamba állítása az emberi élettal, szembenézés a múlandósággal, számvetés stb.), mind hangvételében (rezignált, meditatív, befelé forduló hangnem) közelebb áll a haiku távol-keleti klasszikusaihoz, mint a japán mintát tovább- és újragondolók taborához. Látszólag nincsenek nagy meglepetések. Ahogy pusztán a költeményekre koncentrálva nincsenek nagy amplitúdók, nagy szakadások, törések vagy ugrások sem. Szolidan invitál (lásd a könyv eleji ajánlást: „Mindannyiunknak, akik errefelé járunk az úton”), majd ugyanilyen kiszámítható szelídséggel karon fog és némán végigvezet. Néz, rögzít, hallgat. Az *Időszilánkot* lapozgatva formailag makulátlan, jól kimért, egységes tónusú háromsorosok

Tokai Tamás 27

A HALLGATÁS PILLANATAI

(Thimár Attila: *Időszilánk*)

köszönnek ránk. Egyetlen alaphang, egyetlen, kommentár nélküli séta: „két sor cseresznyevirág / közt” az újra és újra meginduló, „[s]zótlan baktatás.” Akárha valóban egy csöndes és régóta ismerős kerti ösvényre lépnénk, hogy onnan szemlélhessük felismerésünk higgadt magabiztosságával a fel-
28 színi történetek káprázatszerűségét: „Az illúzió / leple sosem szakad fel: / nyár, ősz, tél, tavasz.”

Első olvasásra kissé szokatlan érzetet kelthet ez a kockázatmentesen sterilnek és merőben egyszólamúnak mutakozó, szinte a végletekig minimalizált líra. Napjainkban legalábbis hajlamosak vagyunk megfedkezni arról, hogy milyen is az, mikor megszűnik minden zsvivajgás és odabent csak „csöndszálak szönek mintát.” Elszoktunk a létezésnek ettől a belső bizonyosságban csírázó oldalától, ettől a koncentrált és átható jelenléttől (mondhatnám úgy is: mélységtől), amellyel az ember leginkább talán egy erdő vagy egy templom fényei közt találkozhat, és amelyben „[e]gy ujj több, mint száz / torok, ha jelet rajzol / alkonyi égre.” Nehéz vállalni ezt a sallangmentes csupasztságot. Semmi bőr alá nyomuló, égető, feszítő, markánsan szembe-tűnő stigma vagy heg, törekvés az öntörvényű lírai nyomhagyásra, semmi (nagyot) mondani akarás. Se fülszöveg, se címek, se oldalszámok. Valami más. A kimondáson túl felsejlő tisztaság. Nem fecseg, pláne nem kiált. Át akar jutni a szavakon, a túlpartra figyel, meg akarja fordítani az irányokat, hogy az beszélhessen, ami eredendően nem tud; hogy a világ az elbeszélhetőség látszólagos és megszokott rendjéből kiszakadva egy másik, talán valódiabb arcát felénk fordítva mutathassa meg önmagát. „Szólánccal elzárt / liget, a hangkerítés / mögött néma fák.” Erre a moccanatlan pontra koncentráll, erre a folyton újrafogalmazott, pillanatszerű zárványra, a kerítés rései között a *néma fákra*, a *buborék falára*, a *szótlan baktatásra*; ezekre a szavakon túlról hírt adó *szilánkokra*, amelyek bár egy-egy időbeli pillanatot, egy-egy emlékképszerű derengést zárnak magukba, elemi redukáltságukban és kiszakítottságukban mégis valami időtlenről és időn kívülről mesélnek.

Mintha nem a kimondott, hanem a visszavont szó költészete volna ez. Sajátos krónikája a lírai én szublimációjának, melynek során a versbeszélő egyre inkább háttérbe húzódni, kivonulni látszik az apró töredékekre szűkülő világból: „Szegre akasztod / szereped. Fakult köpeny / a hóesésben.” Beszéljen valami más. A hirtelen beálló csöndben gondos kifinomultsággal hátrahagyott nyomok és puha visszfények sűrűjében matatunk. Az embernek e különös, meditatív hangulatú séta során sokszor az az érzése támad, hogy a szó hagyományos értelmében ezek a versek nem akarnak mondani semmit, vagy pontosabban nem beszélni, hanem mutatni akarnak. Kimutatni, átmutatni, rámutatni. Olykor épp a nyelvre, amely ilyenkor mintha maga válna a lírai beszédmód tárgyává: a lecsupaszítás mozzanatában, amely mintegy illeszttrálja ennek a minimalista versvilágnak a megteremtését („Hántom fa

kérgét. / Forgácsok illatába / hull őszi eső.”), vagy éppenséggel az alkotói intenciót körülölelő bizonytalanságban, amint a külső jelenségek frissen lehántott szilánkjain igyekszik ez a helyét kereső hang valamiképpen megkapaszkodni, jelet hagyni a szüntelen sorjázó képek áradatában („Tétova kéz: nincs / hova rajzoldnod jövőd, / nád ing mindenütt.”). 29

Ebbe az áradásba, ebbe a kellemesen lágy, mondhatni hipnotikus hullámszásba merülünk: „Mélyre, mélyebbre, / a kút fenekén ragyog / az ég. Nyárutó.” Koncentrált elmélyülést igénylő, lassú, kimért mozgás ez: módszeres kiürítése és meghaladása a nyelvnek, elrugaszzkodás a jól ismert partoktól, óvatos ereszkedés a szövegközi terekbe. „Mi maradt nekem? / Levél árnya ringatja / könyvem sorait.” Mi marad nekünk a hallgatás pillanatain túl?

Bolyongásunk minden mozzanatát körülölelik a képek; volta-képpen a vizuális dimenzió az, ami esetünkben köteté szervezi és szervezi az önmaguk elszigetelt pillanat-magányában tengődő költeményeket, s e téren az *Időszilánk* valóban unikális olvasói élményt nyújt. Meditációs kompozíciók teremtéséről van szó. Thimár harminchat haikuja nem csupán a forma- és műfajhűség jegyében megfogant szövegek rövid sorozata, hanem egy-egy hosszabb elidőzésre, mélyebb kontemplációra hívó nagyobb kép része is: minden duplaoldalon mindössze egyetlen vers vár ránk, ami sokszor szinte elveszni látszik az összes lapot át- és átszövő, „nagy mantra-gobelin[ben].” Hol feketében, hol pirosban (f)eltűnő szavak, szürkévé fakuló, szurokszín gomolygás, barázdák, cseppek, vöröslő szirmok, szürkület, alkony, lapszéli pírban táncoló sziluettek, sötétlő náderdők, faröngök, csészék, bambuszok, lecsurgó színekben megbúvó, háromsornyi tájak, „holdfény tusrajza”, „[k]ödfátyol”, „[f]élhomály.”

Vizualitás és verbalitás ilyenformán megvalósuló összjátéka eddig sem állt távol a szerzőtől, hiszen a *Lélekkönyv* is hasonló szerkesztési mintát követ (a korábbi művet Dorcsinecz János vízjelszerűen finom alkotásai tették teljessé), viszont az újabb lírai munka véleményem szerint sokkal erőteljesebben és bátrabban aknázza ki a képi dimenzióban rejlő lehetőségeket, mint Thimár előző verseskötete. Esetünkben már egy jóval markánsabb stílus jegyében megfogant vizuális koncepcióról van szó, ami a *Lélekkönyv* monokróm és pasztellszerű kozmoszához képest érezhetően szélesebb spektrumon mozogva és karakteresebb kontrasztokkal operálva idézi fel előttünk ezúttal a távol-keleti tekercsképek és kalligráfiák hangulatát. Sejtelmes, elomló formákkal teli világ ez; az üresség fehér csöndjével hol jobban, hol kevésbé elkeveredő, fekete és vörös ecsetvonások övezte, látszólag szótlán, ám végül mégis döntő szóhoz jutó tartomány. Akár egy hatalmas rengeteg, borítanak be minket a festékből sarjadó, terebélyes ágak, miközben olvasunk: „Fekszem

a földön. / Bambuszerdő hasítja / ronggyá az eget.” Minthogyha ezek az érzéketes kontúrok volnának hivatottak valójában beszélni; feltárni valamit a *ronggyá hasadó ég* bennünk megdermedő szilánkjából – megmutatni mindazt, amit a szavak kitakarnak. Átnyúlni. Közel hozni a túlpart elbeszélhetetlen jelenvalóságát.

30 „Rejt, felfed, kitár” – olvasom később egy másik haikuban a sort, amely a kötet egészét tekintve talán a legszuggesztívebb hatást teszi rám. Magam sem tudom, miért, de úgy érzem, van ebben a mágikus formulaként visszhangzó részletben valami, ami közelebb visz a képekkel szüntelen együtt lélegző *egészhez*. Tekintetem a szemközi lap feketére mázolt sűrűjébe téved. Miféle nesztelen együttállás ez? A megfontoltan adagolt és viszonylag távoli motivikus kapcsolódások helyett az *Időszilánk* lapjai nagyon is eleven s a pusztá hangulatteremtésen, illusztratív kulissza-szerepen bőven túlmutató játékot űznek az olvasóval. Germán Fatime versképei szervesen együtt élnek, együtt mozognak Thimár Attila költeményeivel, ugyanakkor mintha nem is annyira az egymás mediális tereire való – egyébiránt folyamatos – reflektálás, hanem egy moccsatlan belső valóság, egy állandóságában újra és újra megidézett belső ritmus színrevitele állna a lírai kompozíciók középpontjában. *Rejt, felfed, kitár*. Mintha a haiku maga válna itt tétté. Nem az egyes képek, az egyes szavak, a periférikus derengésben mindvégig ott kísértő, triviális külvilág, hanem a dolgok lefordíthatósága erre a kimondhatón túli (nem-)nyelvre, ahol mindig ugyanaz az önmagunk felé fordító, mély és eleven hallgatás lakozik. Hogy miként lehetséges. Hogy lehetséges-e egyáltalán. Stílszerűen a kötet utolsó költeménye jut most eszembe: „Leesett a hó. / Az út folytatódik, én / már nem indulok” – szól hozzánk valaki. Aztán elindulunk a már jól ismert, szürkében és feketében játszó nyomokon, végig a lap alján, majd az ember óvatlanul lapozni talál és odaát már valóban csak a hiányt megfestő színek várnak ránk. Egyetlen kép, szöveg nélkül. Átnyúlik. *Rejt, felfed, kitár*. Ez volna az? Ez a néma oldal az *egyetlen*, hiánytalan ragyogásában elénk táruló, tökéletes haiku talán? (*Ráció, Bp. 2016*)

1956. Budapest – Klára és Péter, két magyar egyetemi hallgató, szerelemről és szabadságról szőtt álma néhány hónap alatt beteljesedik, és tragikus véget ér a magyar forradalom napjaiban.

1996. Budapest.

Franco Taparelli (a válóságban Sergio Perucchi), olasz újságíró, a «Vie Nuove» olasz kommunista folyóirat 1956-os magyarországi tudósítója, visszatér Magyarországra, és visszagondol negyven éve tartó mély lelki válsággal és lelkiismeret-furdalással a magyar forradalmi eseményekre.

Roberto Ruspanti* 31

A PESTI VONAT* *

(részletek)

(Csopak)

A nap már magasan ragyogott a kunyhó felett a tóparton. A szerelmesek kibújtak a kunyhóból, még utoljára megmártóztak a vízben, majd gyorsan visszatértek. Az utolsó szerelmes órák voltak ezek, várt rájuk a csodálatosan szörnyű ősz, amelyet a történelem és az emberi szabadságvágy már előkészített. Még néhány óra, néhány perc a pesti indulásig. Ölelték és újra ölelték egymást féktelenül egymásba kapaszkodva, kimerülten, szerelmesen, mint akik sejtik, miféle szerepet jelölt ki számukra a sors.

Délután három óra körül el kellett csípniük az asznapi utolsó vonatot. Csopakon, ahol az élet derűsen, vidáman csordogál, csak néhány vonat állt meg akkoriban, és áll meg most is a nyaralók számára... Nem tudhatták, hogy az a pesti vonat különleges vonat, amely lángra lobbant szerelmükkel a szívükben viszi őket a forradalom, a szabadság és talán a halál felé.

(A Kálvin téri leány)

A Kálvin tér, Budapest fontos közlekedési csomópontja alig több mint egy kilométerre volt Péter otthonától. Ebbe torkollik a Kiskörút, amelynek egyik oldala, a Múzeum körút a városközpontba vezet, a másik oldala, akkori nevén a Tolbuhin körút pedig átér Budára, a Duna másik oldalára. Ebbe torkollik az Üllői út is, amely a repülőtérre és Pest déli külvárosába vezet, itt gyülekeztek a szovjet tankok. A harckocsiknak, hogy elérjék a Belvárost vagy Budát, az

egész Üllői úton végig kellett vonulniuk, és átszelve a teret balra fordulniuk a Tolbuhin körúton a Dimitrov tér és a Szabadság híd, a régi Ferenc József híd felé, jobbra pedig a Múzeum mellett a Sztálin út irányába. Az oroszok valószínűleg otthonosan érezték magukat ezeken az utcákon és tereken, 32 amelyeket szovjet vagy szovjetbarát szlávos hangzású politikusokról, „hősökről”, „felszabadítókról” neveztek el, akiknek semmi közük nem lehetett a magyar történelemhez, a magyar nemzeti érzéshez.

– Dimitrov: az meg kicsoda? – írhatta volna regényének híres mondatát Manzoni, ha magyarnak született volna. A Kálvin téren, november negyedikén egész nap vonultak a szovjet páncélosok. Jóllehet a vallást az uralkodó ideológia csupán felépítménynek tekintette, ez a tér mégis megmenekült a névváltoztatástól, bizonyára azért, mert a maga módján Kálvin is forradalmár volt az uralkodó egyházzal szemben. Az ellenállás egyik fészke ezen a téren, az Üllői út sarkán húzódott meg. Ezen az úton érkeztek a tankok. A felkelők igyekeztek a páncélosokban a lehető legnagyobb kárt tenni kézigránátokkal vagy a maguk eszkábálta Molotov-koktélokkal.

Ezek a hazafiak jórészt munkások voltak, de akadtak köztük városi polgárok és diákok is. Néhány egészen fiatal srác is csatlakozott hozzájuk, hiába szólították fel őket többször is, hogy menjenek haza. Az lett a dolguk, hogy összeköttetést biztosítsanak a városban elszórt más ellenálló csoportokkal.

Volt köztük egy kislány, Anikó, aki arra vállalkozott, hogy ételt, italt vigyen a harcosoknak. Nem messze a Nemzeti Múzeum épületétől, a téren volt akkor egy díszkút. Késő délelőtt Anikó kihasználva két tank elvonulása közötti rövid tűzszünetet elindult, hogy vizet vigyen a harcosoknak. Magához szorította az edényt, nem tudta, hogy a halálba igyekszik. Piros szalaggal megkötött két kis szőke hajfonata lobogott utána.

Hirtelen egy hatalmas szovjet tank mögül előbukkant egy teherautó, amelyből két orosz katona vaktában géppuskasorozatot adott le a szökőkút irányába. Egyikük azt kiabálta: – Fasiszt! Fasiszt! – miközben a gépfegyver lövései sorozatban csapódtak az aszfaltra, a környező fákra, a vizet csordító kútra. Anikót leterítették a lövedékek, halálra sebezve zuhant a földre, két kis szőke copfja szétterült az aszfalton. Utolsó leheletével elfúló hangon már csak azt tudta mondani: – Mama! – Kiömlött vérért rózsaszínre festette a csodás módon épen maradt kannából kifolyó víz. – Fasiszt! Fasiszt! – folytatta az üvöltözést eszelősen az orosz katona, mialatt a teherautó eltűnt a Nemzeti Múzeum irányába. A Múzeum 19. századi klasszicista homlokzatán ott étkelenkedett szinte gúnyosan egy hatalmas vörös csillag.

Anikó alig tizenkét éves volt. Talán a hosszú sűrű térdzoknija miatt összetévesztették valamelyik szabadságharcossal, akinek épp a vizet vitte. Egy költő hazafi, ifjabb Ráth József – aki ugyancsak a forradalomban esett el – utolsó, megrendítő versét Anikó emlékének szentelte.

Klára be sem fejezte a mondandóját, amikor arcán végigfutott egy könny-csepp, Péter egy csókkal szárítgatta föl. Mindinkább valami baljós előérzet fogta el a lányt, és még jobban elszomorodott. Felkelt a díványról, és mintha észhez akarná téríteni a fiút, határozott, ugyanakkor könnyörgő hangon megkérte:

– Péter, veled szeretném nézni most a csillagos eget.

Péter kék szemével belegegyezően, gyöngéden pillantott rá. Klára ekkor sokkal szelídebb hangon fűzte hozzá:

– Menjünk az ablakhoz. Ma éjszaka válasszunk csillagot magunknak.

Klára felvette a kabátját, Péter pedig belebújt a szerelem hevében földre szórt ruháiba. Felálltak, az ablakhoz mentek, és onnét, pontosan úgy, mint Petőfi romantikus költeményében, a két fiatal csillagot választott magának, amely csak az övék volt, egyedül az övék.

– „A csillag vissza fog vezetni majd/ A mult időknek boldog emlékéhez,/ Ha elszakaszt a sors egymástul minket.” – idézte Péter szomorúan a költeményt. Majd még egyszer magához szorította a lányt, aztán derekát átölelve a díványhoz vezette:

– Most pihenj le, édes Klárim.

A lány, miután felöltözködött, leheveredett a szép díványra, ahol azon a rettenetes, mágikus éjszakán utoljára teljesedett be a szerelmük, egyetlen létezésbe olvadt össze fiatal és ragyogó valójuk. Péter gondosan a lány vállára terítette a kabátot, gyöngéden a szemébe nézett, majd így szól:

– Bármilyen történet is, emlékezz arra, hogy én mindig melletted leszek, megvédelek, örökösödöm feletted. Ezt sohase felejtse el.

A lány smaragdzöld szeme fátyolossá vált. Tekintete fáradt volt az átvirrasztott éjszaka után. Erősen megszorította Péter kezét, és az oldalára fordult, hátha sikerül elaludnia. De alvás helyett valami nyomasztó, zavaros félfálomba merült, furcsa előérzet gyötörte, elővillant a kis alföldi ház, ahol gyermekkorát és kora ifjúságát töltötte szüleiével, majd elővillant a fagyos

életidegen sztálinvárosi világ, ahol a betelepítettek a gyökereikből kiszakítva, távol a szülőföldjüktől sýnylödtek. Azt kérdezte magától, hogy ők ketten és az egész magyar nép miért nem élhetnek olyan szabadon, mint a *Vie Nuove* olasz újságírója, aki lefényképezte őket és riportot készített velük. Egy szabad kommunista azért jött Magyarországra, hogy lefényképezze a kommunista társadalom romjait. Klára már tudta a választ a kérdésre. Aki nem tudta, vagy nem akarta tudni a feleletet, az épp maga a szabad újságíró volt... Hamar, nagyon hamar, ő is rálel majd a válaszra.

(Fordította: Sermann Eszter, Lektorálta: Boldizsár Krisztina)

***Roberto Ruspanti** az Udinei Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom egyetemi tanára, műfordító.

2014 óta az olaszországi *Hungarológiai, Közép- és Kelet-Európai Tanulmányok Egyetemközi Kutatóközpontjának* (CISUECO) igazgatója. (<http://host.uniroma3.it/associazioni/cisueco/>).

Az olasz-magyar kulturális és történelmi kapcsolatokról, valamint a magyar irodalomról számos tanulmány, cikk szerzője

Olaszra ültette át és publikálta *Petőfi* ("János vitéz", a többi között), *Reviczky, Ady, Babits, Kassák, Kosztolányi, Szabó Lőrinc, Juhász Ferenc, Vas István, Ladányi Mihály* stb. verseit, valamint *Ady Endre* publicisztikai írásait, *Kaffka Margit* "Mária évei" című regényét ("Destino di donna", olasz címmel), *Kosztolányi Dezső* "A rossz orvos" című rövid regényét ("Il medico incapace", olasz címmel).

Az Olaszországról szóló magyar költők verseiből válogatott és fordított, *Il cielo d'Italia si rispecchiò nelle acque del Danubio* ("Itália égboltja tükröződött a Duna vizén") c. kétnyelvű antológia (2014) Rubbettino kiadónál 2002-ben megjelent "Quel treno per Budapest" (magyar címe: "A pesti vonat", 2016) c., az 1956-os forradalom idején játszódó regénye, 2005-ben "Viale della Vittoria" (ajánlott Magyar címe: "Agrigentói sétány") c. olasz témájú regénye.

1992. április 6-án a Nemzetközi PEN Club Magyar Szekciója "Ady Endre Emlékéremmel" jutalmazta irodalmi munkásságát.

1993. március 15-én megkapta a "Pro Cultura Hungarica" kitüntetését.

1997-ben a Magyar Kulturális Minisztérium a "János vitéz" ("Giovanni il Prode", Rubbettino kiadó) olasz nyelvű műfordításáért az "Irodalmi művek műfordítói első díjával" jutalmazta.

2006 októberében megkapta a Magyar Köztársaság "Szabadság hőse" emlékérmét, mert kulturális tevékenységével hozzájárult az 1956-os forradalom emlékének ébrentartásához.

Jelenleg az olaszországi *Hungarológiai, Közép- és Kelet-Európai Tanulmányok Egyetemközi Kutatóközpontjának* (CISUECO) igazgatója. (<http://host.uniroma3.it/associazioni/cisueco/>).

**(*Quel treno per Budapest*). A magyar témájú történelmi-szerelmi regény az 1956-os forradalom idején játszódik. 2016-ban jelenik meg a Magyar Napló Kiadónál.

LÉTEZÉSÉBEN HAJTOGATJA SZÉT

A másik ágyon Messze Karnyújt
ásnyira talán Hallja a lé
legzetét A lélekzetét És
érzi a lélek-zenét Onnan
Mint színes papírsárkányok röp
dösnek a lángra lobbant pilla
natok a panel-égen Verdes
a megszedült lélek Fölvágja
és létezésében hajtogat

ja szét Messziről hozta és még
messzebről jött magától Cipel
ték szelek Hozta a szeleket
Vállára telepszik holló A
két párna között nem szakadék
tátong hanem hajlékony üres
ség Bizony mondom vakmerőség
és gyávaság ugyanazon tő
ről eredeztethető és ez

a tehetetlenség Milyen szo
morú vakmerőnek lenni kit
a sorsa arra kényszerít Ah
ogy mennyi merészség kell a gyá
vasághoz is Isten rendelte
tudatlanság ez s maradjon meg
annak Így telnek évek akár
néhány napban Az asztalon fe
hér ceruzák és eldobott nap

ok Majd eljön az idő mi új
utakra vezet Förtellem ily
et feltételezni Az utak
at betemette a hó Az i
dő hava Mintha mindig és mint
ha mindig csak soha Pálinkák
s borok bolondja whiskyvel jár
setét lépcsőaljkat Megvált
ásra készül De elkésett ve

le Lekéste kevés önmagát
Ácsorog valami hídon és
a másik párnára lát Lehet
ne akár idill e kép Feke
te tussal húzzák át évek A
látóhatár peremén levág
ott fejek Minden szerelemben
rontás fészkel S a fájdalom Vö
rösen csorran le a tűzfalon

Együtt maradva külön élet
Meddig tarthat a riadalom
hogyan felismerni véli a vég
et nem érő élet-kapkodást
Az ablakra ősz verődik Fény
lik az üveg bőrén a féle
lem ülve hal meg foteljében
Feje hátra esve ölében
laptop villog míg erejét nem

veszti aztán csak sokáig csönd
Az idő megáll Dermedt kocso
nyás anyag Körülvesz konzervál
asztán mint a test az is széte
sik Az üres fotelba bekölt
özik a homály Kapaszkodnék
de a másik párna messze Le
ejti kezét Maréknyi vér mi
a kövezetre hull tenyeré

ből Alvadt rögök gurulnak szét
 Kihűlt zenék Megismeri ő
 ket testéből mind egy darab Míg
 egész volt mint egy Beethoven-szo
 náta a darabok vörösen
 izzottak folytak ömöltek Rá
 pihen a halálára Ráér
 rápihenni Rímél létére
 a semmi halálára a ko

csonyába dermedt póz Végső sor
 on fölösleges akár minden
 lét Az élet partjához sodor
 ta valami ismeretlen a
 karat Azóta ott vesztegel
 Céltalan Lelkét veszelve Külön
 ös hogy ez mennyire fegyelmez
 i Kettőt előre Egyet hát
 ra Oldalra soha És ez a

(+ 2)

veszte Itt már nincs kegyelem A
 hogy győzelem se Összehúzza
 magát Magzatpóz Egyik a sok
 eltanult közül Becsapják ez
 ek a koraősi szelek El
 lágyul tőlük és önmagában
 vájkál A semmiből merít sze
 net A másik párnán mint egy mer
 énylet fáradt arc pihen Csak kar

nyújtás Csak életnyi vereség
 Egyetlen szó akár mentőöv
 lehetne *baljós tengeren* De
 a kimondhatóság mint tét el
 veszett a két párna közötti
 ürességben Évek férgei
 közt De hisz csak játék volt ismer
 né fel Mintha Talán Ha lenne
 bátorsága hozzá Ha Honnan

2013

Képzelte, beszélte el versben az ifjúságát
épp úgy, mint élete delét elvesztő férfi,
ha elhiszi,
vele időzik az egyetlen betű,
amely az Ő nevében
érzi legjobban magát,
holott ott tartózkodik
számtalan nyelv rengeteg szavában,
elképzelheti, hogy ez a betű,
vonzó írásjegye, megteremti a kezét is,
amely hosszú mondatokat ír le,
amiket mind-mind számára küldenek el
makulátlan papíron,
izzanak bár a szenvedélytől
és a vágytól be is kormozódtak.

Végezetül azt képzelem,
nincs oly jövő, amely nélküle létezik,
miként nincs meggybor zúzott gyümölcs hűjén,
palást, bárha eltakarja az elaggott testet, bíbortalanul.

Éjszakánként egyedül is kettőre bont ágyat.

AIPÓRTNE

*„Nincs mód helyette mást kohlai – mit tehetne
az ember – élje ezt a kort.”
(Mandelstam)*

Az elvett kert meglett – de mennyi gond,
eső helyett az ég hőséget ont;
a hely megvan – az istennőt kilopták,
entropizálódik a világ, az ország.
A kert meglett – a kedv ide oda,
a sors íze fanyarul mostoha.
Akkor hát ezt írom le: ezt a sort.
Ezt kaptuk, ezt műveljük: ezt a kort.

40 szöveg/mező

a szövegmező a modellmezőben
verslepárlat az érő téridőben
az év színe-java lapba-préselten
a való tájba amit beleképzelttem
halott betűk az eleven mezőben
feketék a sárgapiroszöldben
szóképsorok az ős természetképben
időlyukak a rám záruló évben
élet-jelek a sziget-létezőben
a Városmező a városmezőben

A xenon fényszórók úgy hasítanak keresztül az éjszakán, mint egy üstökös. Ami több szempontból is ügyetlen hasonlat, hiszen egy először látott autó esetén nem lehetünk biztosak abban, hogy visszatérő vendégről van szó, ami folyton ugyanazt a pályát járja be, engedelmessé az univerzum titokzatos erőinek. Ráadásul a helyett, hogy messze, a csillagok közti jég hideg úrban suhanna, épp ellenkezőleg, teljes tömegével az aszfaltra tapad, már-már veszélyesen közel, különösen a kanyarokban, köszönhetően az ültetett karosszériának, ami a sportosabb vezetési élményt szolgálja.

Rhédey Gábor 41

KANYAR

Ha nem is üstökös tehát, és sebességével is elmarad az ég vándoraitól, földi lépték szerint azért nem lehet panasz a tempójára, szemmel látható, hogy a volán mögött ülő ismeretlen kedveli a száguldást. Most is épp gázt ad, a lenyomott pedál jelet küld az injektoroknak, amelyek a tankból még több gázolajat fecskendeznek a sorhatos motor mohó hengereibe. A fordulatszám-mérő tovább emelkedik, kis késéssel az automatika is reagál a váltó egy pillanatra szétválasztja a motort és a hajtóműtengelyt, amíg nagyobb fokozatra kapcsol. Innen folytatódik a végeérhetetlen hajsza a menekülő távolsággal. A motor egyre lázasabban dolgozik, mintha csak egy szív lenne, amelynek tulajdonosa épp most látja viszont régi szerelmét (hiába tudjuk, hogy az érzelmeket valójában kémiai folyamatok és a neuronok közti apró kisülések irányítják, nem pedig ez a görcsösen összehúzódó-kienegedő, öntudatlan izomgóc).

A szeszélyesen kanyargó út mellett nézőként ácsorgó fák közül talán többnek is eszébe jut, hogy ez a vakmerő autós bizonyára járt már a környéken, hiszen mi más miatt lenne bátorsága jóval a sebességhatár fölött hajtani ilyen gyér közvilágítás és beláthatatlan útszakaszok mellett, de bárhogya is kutatnak az emlékezetükben, nem sikerül felidézniük ezt a metáلكék BMW-t. Pedig a fák emlékezte köztudottan kiváló, az évek egyre erősebb és tartósabb rétegeket vonnak kezdetben csenevész, törékeny törzsük köré, ezek a gyűrűk pedig úgy elraktároznak mindent, mint egy banktrezor. Ettől függetlenül tévedhetnek is, hiszen ennél a sebességnél, amellyel az autó halad, bizony nem könnyű biztosat állítani a típusáról, az évjárataról, hovatovább még a színéről sem, arról már nem is beszélve, hogy az egy szempillantás alatt tovatűnő rendszám-tábla végképp leolvashatatlan ezen a kései órán, amikor még a holdat is felhők takarják.

Hogy mi lehet a sietség oka, azt talán sosem tudjuk meg, hiszen legalább annyi magyarázat létezik, mint amilyen sokszínű az emberi szeszély. A sofőr talán egy elhúzódo munkanap után siet haza, egy fárasztó vidéki találkozó-
ról, hogy újra a szereteteivel legyen, vagy épp ellenkezőleg, feldúlva
42 menekül egy családi viszály elől, mintha azzal, hogy (a jelenlegi tem-
póval) percenként másfél kilométerrel toldja meg a közte és a problé-
ma közti távolságot, egyszerűbbé válna a konfliktus megoldása. Aztán ott
van egy meglehetősen profán lehetőség is, miszerint emberünket egy egy-
szerű érzelmi impulzus ragadta magával – mondjuk egy pörgős sláger, amit
már évek óta nem hallott, és most adrenalint pumpál szét a szervezetében.
És valóban, talán tényleg ez a fajta elragadottság, az élet mérhetetlen, fel-
szabadult élvezete illik leginkább a volán mögött ülő fiatalemberhez, akiről
ugyan nem tudunk sokat, de a kidagadt nyaki erek és fejrázás gyanús szink-
ronban van a Metallica hangszórókból szóló, Battery című számával.

*

Halkan, óvatosan lép, hasított patája mélyen merül a nedves avarba. Késő
ősz van, ilyenkor már az is előfordul, hogy szórakozottan elrágcsál néhány
tűlevelet, de inkább örökzöld cserjék, gombák után kutat. Most zajt hall, fel-
kapja a fejét, a levegőbe szimatol. A szeme is jó, de ebben a sötétben nem
sok hasznát veszi. Persze így sem könnyű megközelíteni, legfeljebb szélár-
nyékban. De most nem fenyegeti veszély. Visszatér a keresgéléshez. Halad
néhány métert, hátha arrafelé talál valami táplálót. Három-négy másik őz is
van vele, nehéz megállapítani a pontos számukat az összeverődött fák kö-
zött. Már mindegyik a téli, szürkésbarna bundáját viseli, kecses alakjuk egy-
beolvad az éjszakai erdő imbolgó árnyaival.

Nem fiatal példány, ez lesz az ötödik tele, tudja, hogy nehéz napok jönnek.
Szerencsére manapság kevés hó esik, enyhe az időjárás, és a szervezete is
teszi a dolgát – anyagcseréje lelassul, jóval többet pihen, takarékoskodik az
erejével. Idén kétszer is megkísértette a halál. A júniusi üzekedés idején csú-
nyán felhorzsolta az oldalát, nem mélyen, de egy ilyen sérülés könnyen vég-
zetes lehet. Szerencsére a seb nem fertőződött el, így nem lett tragikus
következménye ügyetlenségének.

Nem rég pedig rálöttek. Világéletében rendkívül óvatos volt, aznap is meg
mert volna esküdni rá, hogy senki sem bújuk a csalitosban. Pláne vadászok.
Bár meg kell hagyni, vonzó kis agancsa volt (nem a szokásos hat, hanem mind-
járt nyolc ággal), de ez még nem lett volna elég, hogy elvegyék az életét. Vagy
mégis? Az emberi mohóság és motiváció sötét zsinórpaddlásának működése

egyszerű őzelméje számára ennyi év után is érthetetlen volt. Mikör a lövés eldördült, rögtön ugrott, ami persze késő lett volna, ha a gyilkos golyó nem a közvetlenül mellette álló társába csapódik. Az volt a szerencséje, hogy október lévén már összeverődtek. Így viszont egy tilalom alatt álló sutát sikerült leteríteniük a vadászoknak, a lelkiismeretükkel persze már nekik kell együtt élniük. 43

Ahogy ezeken a letűnt dolgokon gondolkodik (vagy nem gondolkodik, ugyan ki lát bele egy őz elméjébe), egy ritkásabb részhez ér. Mintha egy sávban hiányoznának a fák. Valami fény is látszik ott, legalábbis mintha a jobb csülke felől, a magasban világítana valami. Mivel kíváncsi természet, önkéntelenül is megindul arra. Nem figyel, a többiek követik-e, de nem is nagyon törődik velük. Hozzászokott, hogy irányt mutasson óvatosabb társainak. Jól tudja, ez az elszántság nem csak finom falatokat, hanem végzetes csapdákat is tartogathat számára. Ugyanakkor az evolúció küzdelmekkel és kudarcokkal teli láncát is a hozzá hasonló, vakmerő állatok fűzték tovább. Az adott populáció kivételes példányai. Ez lebeg a szeme előtt, amikor kilép az erdőből.

Azt túlzás lenne állítani, hogy elvakul, de érzékelhetően több fény van itt, mint ott, ahonnan jött. Az is világosan látszik, hogy ez nem egy tisztás, vagy ha az is, rendkívül furcsa alakú, hiszen jobbra és balra is beláthatatlan távolságig kígyózik, ráadásul feltűnően szabályos. A másik furcsaság a talaj. Meglepően szilárd, mintha nem is föld, hanem inkább keményre szikkadt agyag, vagy szikla volna. Egészen sima, és idegenül kopog a patája alatt. Kissé meg is zavarodik, visszaneéz a háta mögötti sötétre, de sehol sem látja a többi őzt. Annyi baj legyen! Ha ez valami elvarázsolt föld, vagy az emberek újabb ízléstelen trükkje, őt nem állítja meg. Szemben, mint a célvonalban, barátságos fák várakoznak.

Tesz néhány bizonytalan lépést, ekkor azonban szokatlan hang üti meg a fülét. Mélyről jövő, öblös mormogás, ami ugyan hasonlít picit az őzek érdes, ugató hangjára, amit a vadászok riasztásnak hívnak, de egyértelműen nem állati. A teste megfeszül, érzi, hogy cselekednie kéne, de valamiért még se mozdul. Mintha egy titokzatos erő az aszfalthoz szegezne, amit a megvalósítás lehetőségeinek groteszk volta miatt, már elképzelni is nehéz.

Vajon mi közelít? A hang egyre erősebb és fenyegetőbb, talán néhány perc, és meglátja. De miért tartja ott a kíváncsiság, ha ösztönösen tudja, hogy menekülnie kéne? Már mozdulna, amikor egy kocsi vágódik ki a kanyarból.

Szerencsétlenül mérte fel a távolságot, az autó jóval közelebb van, mint sejtette. Talán a fák közt gellert kapott motorhang csalta meg érzékeny, égnek meredő fülét, talán őzként nem rendelkezik kielégítő tudással a lóerőkről.

44 Egyre megy. Féltárcsák őrült sikítása hasít az éjszakába. Épp elrugasz-
kodik, amikor a világot áthatolhatatlan ragyogásba vonja a xenon
fényszórók fénye.

*

Vajon szándékosan készítik úgy az egyenruhákat, hogy a lehető legkevesebbet mutassák viselőjük alakjából? Terheli valami súlyos összeesküvés a Katasztrófa- és Rendvédelmi szervek vezetőinek lelkét, egyesíti-e őket valami cinikus alku abban a szándékban, hogy a munkájukból kifolyólag érintkezni kénytelen, ellenkező nemű alárendeltjeik ne találhassák egymást vonzónak? Legalábbis, hogy ne legyen könnyű dolguk? A díszuniformisokat leszámítva az egyenruhától természeténél fogva sem állhat távol ez a fajta praktikusság, hiszen nagyon is célirányosan, bizonyos jól meghatározott feladatok miatt tervezték őket, amelyek közt a fajfenntartás valószínűleg nem szerepelt előkelő helyen.

Vegyük például az ő ruháját. A sisak alatt hőálló kámzsa bújjik, ami szabályos oválissá szűkíti markáns arcélét. Munkaköre miatt arcszűrőzetet sem viselhet. A lángálló nomex anyaggal borított kabát és nadrág szabása kimondottan előnytelen, egyenes, nehéz esésű vonalai szinte nem is a test formáit követik, így teljesen elfedik fejlett, jól karban tartott izmait. Marad tehát a magasság és a szemszín, ezek a kiábrándítóan esetleges adottságok.

A rendőrök pufi dzsekije sem segít a helyzeten. A számtalan zsebet mindenféle használati tárgy húzza, nem is beszélve az erősen gravitáló övről, amin gondosan csoportosított teher a bilincs, a gumibot, a gázspray, a multitool, a jegyzetfüzet és bírságtömb, a táruk és a PA63-as szolgálati fegyver. A hajat tányérsapka takarja, csak a nadrág elég passzentos ahhoz, hogy sejteni engedjen valamit a balesethez kiérkezett rendőrnő alakjából. És ez a sejtelem már elég, hogy valami furcsa érzés fészkelje be magát a fiatal tűzoltó szívébe (annak ellenére, hogy korábban már tisztáztuk, hogy ez a szerv a legkevésbé sem alkalmas ilyesmire), miközben elballag az erővágóért. Azért csoda, hogy mennyi vér van egy ilyen állatban. Egész kis tavacska gyűlt az aszfalt közepére, ahova a lendület ejtette az őz összeroncsolódott testét. Az autó jó pár méterrel odébb, egy fának csapódva füstöl. Megrázó látvány. A motorház közepébe mintha éket vertek volna, a karosszéria csúnyán felgyűrődött, még a középső oszlop is megvetemedett. Mindenfelé üvegszilánkok csillognak a lustán váltakozó kék és vörös fényben.

Mint a diszkóban – villan a férfi agyába. Ott biztos megszólítaná. Szép a rendőrnő arca, legalábbis amennyire bemutatkozásor, a félhomályban ki tudta venni. Felmarja a szerszámot, megy vissza a roncshoz. Ez már nem siet sehova, hiba volt kergetőznie az idővel. Kap néhány utasítást a szerparancsnoktól, közben lopva a nőre néz. Megkönnyebbülve látja, hogy 45 ő is őt figyeli. Kezében jegyzetömb, áll a bejelentők kocsija mellett. Vidéki, megszeppent házaspár, riadt gyerekekkel a hátsó ülésen. Nem hajtottak el, pedig általában azt szokták csinálni. Most végig kell menniük az összes kérdésen, biztos nem érnek haza éjfélig. A kicsik nyugtalanok lesznek, az egész család álmatlanul forgolódik majd. Másnap nehéz ébredés vár rájuk, ráadásul a trauma sem elhanyagolható.

Rámosolyog a lányra, de mivel nem biztos benne, hogy látja, int is neki. Érzi, hogy ez már túlzás, de megnyugszik, amikor látja, hogy a rendőrnő is elmosolyodik. Ennyi elég, hogy melegség járja át az izomgócot a mellkasában. Odalép a roncshoz, hogy kiszabadítsa a holttestet, amire a cigarettázó mentősök várnak. A vezetőnek karfiolként nyílt szét a koponyája, szerencsére nem volt utasa. Elmosolyodik. Vajon a fák, akik jelen voltak az egész jelenetnél, mit gondolnak a szerelem és halál morbid találkozásáról? Elítélik? Cinikusak? Talán megnyugtatta az olvasót, ha megtudja: a fák épp nem gondolnak semmit.

*

Egy ideje már nem a telefonját nyomkodja, hanem a steaket nézi. A hús rég kihűlt, kezd megbarnulni, biztos ki is száradt. Krisztián rare-en szereti, amit a franciák blue-nek mondanak, ő viszont meg nem eszi úgy – tulajdonképpen nyersen. Neki a medium az, ami megfelel. Világéletében kerülte a szélsőségeket, kivéve, ha férfiakról volt szó. Szeret Krisztián kedvében járni, ezért tanult meg steaket sütni. A húst maga választotta ki a város egyik legjobb nevű hentesüzletében. A puha, finoman márványozott hátszín precízen két centiméteres szeletekre vágta, besózta és frissen őrölt (csakis!) borssal szórta meg, majd Krisztiánnak másfél percig, magának pedig kettő és félig sütötte.

A steak pillanatok alatt elkészül, meg kellett volna várnia, amíg a férfi megérkezik. De annyira türelmetlen volt, amiért újra láthatja, hogy szerette volna meglepni. Nézni az arcát, amikor belép, és meglátja a tányérokon pihenő húst, mellette a csillogó evőeszközökkel. Könnyű salátát is készített, a cabernet sauvignont is kitöltötte. Pontosan másfél ujjnyit. Áll a poharakban, mint az alvadt vér. Kétszer is próbálta hívni, de csak a hangposta válaszolt.

Krisztián néha eltűnik. Le sem mondja a randit, csak nem elérhető. Napokkal később telefonál, valami lehetetlen időpontban. Mondjuk konferenciabeszélgetés közben, vagy hajnali kettőkor, hétköznap. Meg kell szokni, ilyen.

46 Nem tudja, mihez kezdjen a terített asztallal. Addig bámulja, amíg érintetlenül otthagyja az egészet. Csak a gyertyákat oltja el. Még a borból sem iszik, pedig kívánja. Semmi kedve gondolkodni. Biztos megint a felesége kapott pánikrohamot. Vagy a gyerekekkel van valami baj. Fáradtnak érzi magát. Kibújik kedvenc koktélruhájából, és visszaakasztja a szekrénybe. Leveszi push up melltartóját, ami olyan, mintha súlyoktól szabadulna. Odaátál a vidám textilekkel gondosan bevettett ágyhoz, kikapcsolja a harisnyatartóját és leül. Lassan, módszeresen görgeti végig frissen epilált lábán a csipkés combfixet. Szép a vádlíja. A fekete fehérneműszett utolsó darabja, a lehetővékony, átlátszó mintával díszített bugyi is lekerül. Nézi magát a tükrökben. Picit jobbra, majd balra fordul. Végigsimít lapos hasán, keze egy pillanatra betéved a combjai közé. A bőre még feszes. Harminc sincs. Találni fog egy rendes pasit.

Pizsamát vesz, amit sose visel, ha a férfi nála van. Bebújuk a puha, piros papucsba (a fekete Krisztiáné), majd kicsoszog a fürdőszobába. Extra soft fogkefével mos fogat. Körkörös mozdulatokkal dörzsöli végig az íny és a fogak találkozását. Hányszor lehet ugyanazt elismételni? Talán ez jár a fejében. De ilyen helyzetekben sosem lehet tudni. Fogselyem, öblítés. Egy pillanatra megáll, mert azt hiszi, egy BMW gördült a ház elé. De hamar rájön, hogy csak az érzékei szórakoznak.

Pár csepp sminklemosó arctejet nyom egy vattakorongra, hogy eltávolítsa a szemfestéket. A lemosó a krémes állag miatt könnyen kenhető, ráadásul nem irritálja a szemet – elsősorban ezért szereti. Dörzsölés nélkül, alaposan tünteti el a nagy gonddal felvitt tust és szempillaspirált. Ez a másik ok. Nem hagy olajos, ragacsos réteget. Ez pedig a harmadik.

Következik az éjszakai hidratálókrém. Fontos megkötni a vizet, főleg az ő száraz bőrén elengedhetetlen képezni egy jól záró réteget. Az sem árt, ha a pórusai kapnak egy kis retinolhoz és peptidhez hasonló antioxidánst a stressz, napfény és légszennyezés káros hatásai ellen. Ezek együttes erővel hatékonyan veszik fel a harcot az idő múlásával. Visszamegy a hálóba, ágyba bújik, leoltja a lámpát. Úgy alszik el, hogy nem tudja: kettőjük közül Krisztián az, aki nem öregszik tovább.

grand piano sign

A fények makacs dolgok.

(Pap-Monori Éva)

fényképezni klinikai halál.
képi lélegeztetés. minden felül
nézet. minden metszet
grand piano sign. csak annyit
tudni a másiktól, hogy életben van. ezzel
betelni. maradni
ennyiben. hogy az írás a fej.
s minden *vagy* azonos hangalak.
a pont kirakhatatlan. rakodótérben
szívhang.
ha elmenthetném ezt így,
a végén villogó kurzorral

Esterházy Péter 1979-ben robbant be igazán a köztudatba *Termelési-regény* (*kisssregény*) című könyvével, amellyel rögtön a hazai posztmodern irodalom egyik központi alakjává vált. A posztmodern mibenlétének meghatározása azonban

48 Murzsa Tímea

ESTERHÁZY PÉTER
A SZÍV SEGÉDIGÉI,
A JAVÍTOTT KIADÁS
ÉS AZ EGYSZERŰ
TÖRTÉNET VESSZŐ
SZÁZ OLDAL –
A MÁRK-VÁLTOZAT –
CÍMŰ KÖNYVEI A
BIBLIA TÜKRÉBEN

igencsak nehézkes, hiszen a fogalom folyamatosan mozgásban van, felülírja magát – egyesek a modern egyik alszakaszának tartják, mások azonban teljes önállóságot szavaznak neki. Azonban vannak egyértelmű útjelzőink, amelyek némi segítséget nyújthatnak az eligazodásban. A legfontosabb ezek közül, Jean-François Lyotard nyomán, a nagy elbeszélésekkel (*grand récit*) szembeni bizalmatlanság, azaz bizalmatlanság „az ész és a szabadság progresszív emancipációja, a munka (az elidegenedett érték forrása a kapitaliz-

musban) haladó vagy pusztító emancipációja, az egész emberiség gazdagodása a tőkés techno-tudomány révén, sőt, ha magát a kereszténységet is a modernhez számítjuk, akkor a teremtmények üdvözülése a lélek megtéréseivel a vértanúi szeretettől a krisztusi elbeszélés¹ irányában.

Jelen dolgozat szempontjából Lyotard tézisének a legjelentősebb eleme a krisztusi elbeszélésben való bizonytalanság. A kereszténység nagy elbeszélésének, és így az isteni egységnek a darabokra hullása, illetve a Nietzsche nemtudás kincsesbányának számítanak az Esterházy-korpusz szempontjából. Schein Gábor a *Bevezetés a szépirodalomba* című Esterházy-sorozat tagjaival kapcsolatban fogalmazza meg a tételt, amely a szerző egész munkásságára ráérthető: „A vallásos szólam mindvégig ott vibrál a szöveg hátterében, készen arra, hogy bármikor előtérbe lépjen és uralkodóvá váljék. A testté vált Ige teológiai képzetrendszere egyszerre kapcsolódik a test-halál-szexualitás, a szeretet-hit-olvasás értelemképző soraihoz, valamint a hatalom problémarendszeréhez. A töredezettség mozzanata teszi lehetővé a profán és a szent egymás mellé kerülését, vagy akár a szakrális profanizálással űzött ironikus játékot is.”² A dolgozat arra tesz kísérletet, hogy három

kiválasztott Esterházy-köteten – *A szív segédigéi, Javított kiadás, Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* – keresztül tetten érje a vallásos szólam előtérbe lépését. A választás azért esett e három műre, mert véleményem szerint a korpuszból ezeken a könyveken mutatható ki legem-nensebben a teológiai vonulat. Ezek a szövegek ugyanis egyszerre re- és dekonstruálják a krisztusi elbeszélést a különböző bibliai allúziók és motívika segítségével.

49

A szív segédigéi

„Zengő érc vagyok és pengő cimbalom. Rohadjon meg mindenki. Gyűlöllek!”³

Az 1985-ben megjelent *A szív segédigéi* című Esterházy-kötet a dolgozat kérdésfeltevése szempontjából az egyik legtermékenyebb alkotás az *Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* – mellett. Formailag és tartalmilag is nagyon erős bázisát képi a Biblia: gyászjelentés és fohász, anya és fiú története, Jézus és Mária könyve. Ha a művet sajátos imaként értelmezzük, tekintve a felütést, amely a *Miatyánkot* intertextualizálja, akkor típusát tekintve egy sajátos bűnbánati imát⁴ kapunk, amely után azonban a feloldozás elmarad. A záró sorok ismét a *Miatyánk* kezdetét idézik, mintha ezzel megnyitnának egy folytonos, lezáratlan penitenciát. „Mindezt majd megírom pontosabban” – mondja az író, így megadva a reményt a jövőbeli feloldozásra. Ennek a feloldozásnak a lehetősége a 2008-as *Semmi művészet* című könyvben jelenik meg a későbbiekben.

A Fiú mint Jézus

A Fiú Jézussal való megfeleltetése az Esterházy-univerzumban nem példa nélküli. A szerző által megalkotott narrátorok ugyanis számos alakot ölthetnek magukra, például a *Termelési-regény* elbeszélőjét Goethe titkárával, Eckermann-nal azonosíthatjuk. A fikcionáltság Esterháznál sajátosan keveredik a valósággal. „[O]tt találjuk Esterházy műveiben az író valóságos életét és a valóságos irodalmat, *A szív segédigéi*ben például az anya halálának és számtalan idézetnek az alakjában, másfelől, élet és irodalom megfeleltetésének egyszerre tagadó és igenlő jelölül, a »csinált« életet, egy anya halálát és a »csinált« irodalmat, az Esterházy-szöveget.”⁵ És mintha a szöveg képe is ezt tanúsítaná: gyászkeret szegélyezi a lapokat. Az Anya eltávozott az élők sorából, a mű pedig egyedi gyászjelentés.

Azonban *A szív segédigéi* közepe táján megváltozik a szövegtér. A lap elsőtétedik, a keret mindent betölt: „Zengő érc vagyok és pengő cimbalom.

Új Forrás 2016/9 – Murza Tímea: Esterházy Péter *A szív segédigéi, a Javított kiadás és az Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* – című könyvei a Biblia tükrében

Rohadjon meg mindenki. Gyűlöllek!” Innentől kezdve az Anya beszél, az eddigi narrátori szál megszakad. A halott Anya helyet cserél az élő fiúval, aki az Anya halálakor „sírba zárta” magát. A páli mondatok parafrázisa ezúttal is működésbe hozza a liturgikus olvasatot. A szeretet-elvű írás ellen-
50 pontja egyetlen szóban sűrűsödik össze: „Gyűlöllek!”. Az a fajta gyermeki kétségbeesés jelenik itt meg, mint Jézusnál a kereszten: a szülő elhagy, a gyermek világvesztett lesz. A tenebrae pillanata ez a fekete lap (itt pedig felidéződhet bennünk Pilinszky János azonos című verse). A történet pedig hasonlóan folytatódik, mint a Bibliában. Feltámadás követi a halált, azonban *A szív segédigéiben* a Fiú az Anya testében támad fel. „Vagy a fiú idézi, beszélteti, élteti az anyját. Vagy az eddig magában rejtőzködő a Másikban próbál elrejtőzni.”⁶ Erre erősít rá a mű imajellege is, „[v]alójában nyelvi behelyettesítésé válik a szöveg, az elbeszélő a saját egyedi fájdalját feldolgozandó a közösségi ima nyelvén beszél.”⁷

Az Anya mint Mária

A könyv második szakaszában tehát az édesanya gyászolja a fiát. Ez a fordulat egyetemessé tágítja a szituációt. A pietà-ábrázolásnak azonban emellett van még egy funkciója, méghozzá az időkezelés tekintetében: „*A szív segédigéiben* az anyját sirató fiú szerepét a fiát sirató anya veszi át, s a pietà föllevenítése így látszatnak minősíti a valóságot és lényegnek a kitalálást, sőt a világ felszíni szerkezetét újnak, esendőnek, időlegesnek, mélyszerkezetét régieknek s időtlennek tünteti föl, ezzel szemben számos posztmodern műhöz hasonlóan Hegel Marx által módosított tételét visszhangozza, azt hozván tudomásunkra, hogy világtörténeti tények és személyek kétszer kerülnek színre, »egyszer mint tragédia, másszor mint bohózat«”⁸. A kétszeri megjelenés összekapcsolható az egyetemlegessé tétellel, amely egyébként az intertextualitás használatának egyik funkciója is lehet – értve ezalatt az idézeteket mint a közös tudás jelölőit.

A kétszeri megjelenéshez köthető továbbá, hogy a két szövegrész – a Fiúhoz és az Anyához köthető – is a halál aktusával indul. „[A] történet elemei a történet szövege alapján bizonyulnak parafrázálhatónak. Ugyanazon esemény, jelenet eltérő kontextusban ezért éppúgy társulhat más személyekkel, ahogy egyazon szövegegység is megjelenhet más dolgok vagy személyek jelölőjeként.”⁹ Azonban az Esterházy-univerzumban nehéz történevről beszélnünk, *A szív segédigéinek* tekintetében legalábbis. Mivel „a motivációs központ érzelmi és gondolati”¹⁰, ezért nem a cselekmények állíthatók párba, hanem az érzések és az ezekhez kapcsolódó szavak. Éppen ezért a könyv időkezelése egyedi, a linearitást megtörő, visszafelé építkező szövegidő. A valós idő feltehetőleg csak napokat ölelhet fel, de a szöveg kiindulási pontja, az emlékezés aktusa, és a szöveg felétől a narrátori pozíció felcserélése sajátos

idősíkot teremt. Az igazság valahol a rendszer mikéntjében lehet, az önmagába visszatérő folytonosságban. Esterházy a Marianna D. Birnbaummal folytatott beszélgetése során így nyilatkozik: „tehát az időt valamiféle anyagként fogom fel, amelyik ide-oda csorog – és akkor ezt képnek is el lehet gondolni, a különböző időket különböző színekkel, mint a rajzórán az 51 isiben. [...] Nyilván, hogy egy megidézett múlt valamilyen szempontból jelen idejű.”¹¹ Többek között ez az oka annak, hogy a mű időkezelését nem lehet szétbontani múltra és jelenre. Az Anya halála egyrészt jelen idejű, hiszen a Fiú a jelenben éli meg a halál tényét, viszont egyszerre múlt idejű is, hiszen maga az esemény már megtörtént, a mű bevezetője is erről tanúskodik: „Majdnem két hete már, hogy az anyám meghalt.” A mondat megidézi Albert Camus *A közöny* (újabb, az eredeti címet pontosan visszaadó fordításban *Az idegen*) című könyvének nyitó mondatát, de Borges *Alef* című elbeszélésének alapszituációját is.

Ahol a szálak összeérnek

A dolgozat problémafelvetése szempontjából érdemes kitérni a már sokat emlegetett középső lapra: „Zengő érc vagyok, és pengő cimbalom. Rohadjon meg mindenki. Gyűlöllek!” – áll a színtiszta fekete lapon, amely mint a szövegben elrejtett kulcs funkcionál. Az idézett sor első mondata Pál apostol Korinthusbeliekhez írott leveléből származik: „Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen énbennem, olyanná lettem, mint a zengő érc, vagy pengő cimbalom.”¹² Az idézet több lehetséges értelmezést is elindíthat. A „cimbalom”, illetve az „érc” metaforák az író jelölői lehetnek, az irodalom bevett toposzai közé tartoznak. A citátum azt sugallja, hogy a megszólalás szeretet nélkül üres és funkciótlan. Továbbá implikálja a levél egészét, amelynek folyton ismétlődő motívuma: „ha [...] szeretet pedig nincsen énbennem, semmi vagyok.” Ebben Pál felsorolja azokat a dolgokat, amelyeket a szeretet felülír, ezek közé tartozik többek között az ismeret és a nyelv. „A szeretet soha el nem fogy: de legyenek bár jövendőmondások, eltöröltetnek; vagy akár nyelvek, megszűnnek; vagy akár ismeret, eltöröltetik.”¹³ A nyelvek megszűnnek, tehát a szeretet olyan médiummá válik, amely helyettesíteni tudja a kimondást. Ez lehet a regény tétje is. A levél utolsó mondatai szinte szóról szóra elemezhetőek *A szív segédigéi* szempontjából: „Mert rész szerint bennünk van az ismeret, rész szerint a prófétálás / De mikor eljő a teljesség, a rész szerint való eltöröltetik.”¹⁴ Hagyományosan a Szentlélek egyik ajándékának tekintik többek között a nyelvek adományát, a prófétálást és a gnóziást is. „Mindenkinek azonban haszonra adatik a Léleknek kijelentése. / Némi-lyeknek ugyanis bölcsességnek beszéde adatik a Lélek által; másoknak pedig

tudományak beszéde ugyanazon Lélek szerint; / Egynek hit ugyanazon Lélek által; másoknak pedig gyógyítás ajándékai azon egy Lélek által; / Némelyiknek csodatevő erőknek munkái; némelyiknek meg prófétálás; némelyiknek pedig lelkeknek megítélése; másoknak nyelvnek nemei; másnak pedig nyelvnek magyarázása.”¹⁵ Ha *A szív segédigéit* a levél fényében értelmezzük, akkor az ismeretnek tekinthetjük az idézetek folyamát – mindazt, amit a halálról tudunk. A nyelvek adománya, a kölcsönös megértés gesztusát implicálja, a másokban való létezés gesztusát – amit Esterházy a regényben szó szerint véve is megvalósít, másrészt pedig a megismerés folyamatával is összekapcsolódik, hiszen a nyelv által birtokba vesszük a világot – így szól a heideggeri gondolat. A legnagyobb a Lélek ajándékai közül azonban a szeretet, ami túléli, felülírja a többi adományt. Sajátos ellenpólusát képezi ennek a „Gyüllölek.” kifejezés.

Ez a kettős játék a könyv alapja. Egyik oldalon áll a katolikus gesztus, a szeretetelví emlékezés és a felnőtt magatartás. „Minekutána pedig férfiúvá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat”¹⁶ – ahogy Pál apostol írja. Sajátos példája ennek, mikor a Fiú imádkozásra kéri testvéreit, amin azok meg is sértődnek, hiszen tudják, a gesztus az ő esetükben üres: „»Imádkozunk«, mondtam, amin én azt értettem, imádkozunk és menjünk már innét. Őcsém villámló tekintettel pördült felém, mint kit pápista álnok vipera csípett volna meg, mintha valami disznóságot mondtam volna, illetlen nyegleséget.” A másik oldalon pedig a fiú, akinek meghalt az édesanyja, ezért csalódott a világban, és talán csalódott Istenben is. Bizonyos szempontból a mű második felében az Anya képviseli ezt az álláspontot. A mindent kimondó, narcisztikus, sértett gyermekét, aki a halált megcsalásként éli meg (mindezek ellenére ki kell emelnünk, hogy az Anya figurája nem ilyen egyszerű, a „prototipikus nő” éppúgy magában hordozza, mint a gyermeket). Azonban fontos, hogy a mondatok mozgatórugója mégiscsak a szeretet, amit talán az első rész beszédképtelen Fiúja hitelesebben képvisel, mint az önző Anya. Pál apostol levélének utolsó mondata: „Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet.”¹⁷ Ezzel összecseng az Esterházy-szöveg wittgensteini kezdőmondata: „Az tud beszélni, aki reménykedni tud, s viszont.”

Javított kiadás

„Isten, haza, család, s csak azután az áruulás.”¹⁸

Esterházy Péter *Javított kiadás* című könyve 2002-ben jelent meg, és szorosan kapcsolódik a *Harmonia caelestis*hez. Ebben az esetben azonban csak a *Javított kiadással* foglalkozunk, mert a kötet termékenyen hozza játékba a *megbocsátás/kegyelem, áruulás és szenvedés* bibliai motívumait. A könyv abból a

szituációból indul ki, hogy a narrátor felfedezi édesapa ügynökmúltját, és elkezd visszaolvasni a jelentéseket, amelyeket a férfi tett. Többszörösen metanarratív gesztusról van szó tehát, hiszen adott az apa, aki írja a jelentéseit egy feljebbvaló hatalomnak, és adott a fiú, aki másolja és kommentálja ezeket a jelentéseket, ha úgy vesszük, szintén egy feljebbvaló hatalomnak, jelesül: Istennek (abban az esetben, ha elfogadjuk, hogy minden írás az isteni szót másolja, arra válaszul születik, hiszen Isten a képmására teremtette az embert, így az ő szava szükségszerűen megelőzi az emberét). Az előző kötet apái most ügynökök. „Egy édesapa [...] autóversenyző vagy ügynök. A legtöbbje ügynök” – szól a *Harmonia caelestis* egyik sora, a *Javított kiadás*ban a definíció már egyértelmű: spicli. „A számozott mondatokban végrehajtott fiktív, imaginárius cselekedetek után az apa „bűne”, ügynökjelentései a világ új értelmezéseit teszik szükségessé.”¹⁹

Új Forrás 2016/9 – Muzrsa Tímea: Esterházy Péter A sziv segédigéi, a Javított kiadás és az Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat – című könyvei a Biblia tükrében

Az írás mint gesztus

Érdekes módon a másolás, a jelentés maga, így az írás itt árulássá válik: „Hirtelen elképzelem, hogy az utcán utánam köpnek, nem azért, mert apám áruló, hanem mert megírtam.” (75.) A narrátor elkezd visszakeresni az *árulás* szó értelmét, mintegy heideggeri módszert alkalmazva ismét, a szavak antik gyökeréhez visszanyúlva, hogy megtalálja a valódi jelentést: „A görög elárulni, árulás szavak fordítása korántsem egyértelmű. Kiad, kiszolgált, illetve ráhagy, ráhagyományoz, átad, ezeket is jelent. A latin fordítás a tradere szót használja, ahonnet a tradíció jön.” (23.), „A továbbadó: hermeneuta. A spicli mint hermeneuta.” (23.). Az írás maga tehát mint árulás jelenik meg, legalábbis a szó itt felfejtett értelmében.

Van azonban még egy konnotációja az írásnak, ez pedig a másolás az *imitatio* értelmében. Az ügynök apa leírja, jelenti, ami a körülötte levő világban történik. A fiú átmásolja apja jelentéseit, és egyébként nem csak a jelentéseket, hanem többek között a *Harmonia caelestis* egyes passzusait is, több másik Esterházy-szöveggel egyetemben – a szerzőtől nem idegen az intratextuális utalások beemelése a korpuszba. Az apa a kiadás, megcsalás révén másolja Júdás viselkedését, szövegszerűen is: „Nevezettet lakásán kerestem fel; jobbról-balról megcsókol.” (137.) Azonban az írás antik definíciója kapcsán azt is pedzegeti a narrátor, hogy Júdás egyfajta evangelista lett volna, amennyiben csak továbbadta az információt, ami, mint tudjuk, az evangelisták egyetlen feladata volna. Arról szót ejtünk a későbbiekben az *Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* kapcsán, hogy valóban tényleg ennyiben merült-e ki az evangelisták működése.

Imitatio Christi

Egy másik típusú másolás is történik a szövegben, ez pedig az *Imitatio Christi* – az utánzás, rituális másolás általi elsajátítása Jézus passiótörténetének.

Az apa magára vállalja a társadalom bűneit, azzal, hogy elköveti az 54 ámulást, a *többiek* helyett is. Ez a fajta áldozat rokoníthatja figuráját Jézuséval. Mint ahogy a *Harmonia caelestis*ből is kiderült, Isten és ember között az egyetlen különbség a bűn. Apám tehát, a *Harmonia caelestis*ben megrajzolt szillogizmustól („Az ember szenvedő lény. Minden szenvedő közveszélyes. Édesapám nem közveszélyes. Édesapám nem szenvedő. (!) Édesapám nem ember.”) eltérően nagyon is ember. Még pontosabban: emberfia. A krisztusi passiótörténet újraíródik a szövegben a narrátor révén, aki megpróbálja apja besúgóí útját végigkövetni, kocsmáról kocsmára, kávéházról kávéházra: „Szóval a Fény nincs (csak a neonfelirat), régiségkereskedés, BÁV Rt. Felvevőhely, arany, műtárgy, festmény, ezüst, porcelán tárgykorban. Nem megyek be. A kirakatban százezerért Krisztus a keresztfával (XIX.sz.-i festő)” (237.) – szól a passió első állomása. „Át akartam sétálni a Margit hídon, de autóval megállt mellettem K. S., akit már rég nem láttam, s nagyon megörültem neki.” A K. S. monogramról eszünkbe juthat Círénai Simon, a férfi, aki segített Jézusnak vinni a keresztet. Különösen, ha elolvassuk az idézet folytatását: „Olyan volt, mintha a segítségemre küldték volna. Úgy is vettem.” (238.) A következő utalás a passiótörténetre: „Jobbra egy pénznyerő automata, aki nyer, harminc ezüstpénz” (238.). Kránicz Gábor még hozzáteszi, hogy szerinte a harmadik stáció a következő mondatban jelenik meg: „Unottan feszült vagyok.”²⁰

Több kritika is használja a *filius ante patrem* fogalmát a kötettel kapcsolatban. „A *filius ante patrem* szerkezetben a két személy folyamatosan átveszi egymás tulajdonságait, emlékeit.”²¹ „A fiú tehát végigjárja az apa szenvedésének stációit, azokat a presszókat, ahol az ügynök leadta a jelentéseit az összekötőjének. Az Apa szenvedéstörténete ezáltal olvashatatlanná válik: nem lehetséges megismételni.”²² A presszók ugyanis eltűntek, a történelmi tér megváltozott. Mintha az apa ebben az esetben a történelem áldozata is lenne egyben. Akkor, abban a helyzetben – a Kádár-korszakban – tudott megteremtődni az ámuló apa, sőt az ámuló apák sora. Habár tisztában vagyunk vele, hogy az apa általi megcsalattatás, elhagyattatás a Biblia egyik fontos eleme: gondolhatunk itt Ábrahám áldozatára, de Krisztus kiáltására a keresztfán is: „Istenem, miért hagytál el engem?”²³ Azonban Ábrahám történetének és Krisztus történetének is egy a konklúziója: megbékélés a bizonytalansággal, a lehetetlennel, és elfogadása az isteni parancsnak. Érdekes módon ez a fajta megbékélés, belenyugvás egyrészt nem történik meg a *Javított kiadás*ban, másrészt pedig az én szabadságával, illetve annak hiányával kapcsolódik össze.

A megbocsátás és a bűn polémiája

Amit még nem érintettünk ebből a témával kapcsolatban, az a megbocsátás kérdése. A narrátor az írás gesztusával megválthatja az apát, amellett, hogy meg is értheti, hiszen a személyes passiótörténettel, az imitatio imitatiojával interpretál is egyben. „Pascal szerint az ember gyenge és tehetetlen, de a kegyelem révén nyitva áll előtte a lehetőség, hogy jót tegyen.”²⁴ Bizonyos értelemben tehát a megbocsátás jóvátétel, csakúgy, mint *A szív segédigéiben* a szerepcseré anyja és fia között. „A szenvedéstörténet akciója [...] azokon a pontokon érhető tetten, amikor az ATYA-FIÚ kapcsolat megsérül. Jézus szenvedéstörténetében ez a pillanat következik be a Getsemáné kertben és a kereszten.”²⁵ A narrátor történetében az apától való elhagyatottság abban a pillanatban történik meg, amint megkapja az első jelentést, amint kiderül, hogy édesapja elhagyta, megcsalatta. A fiú, akárcsak korábban, a *Harmonia caelestis* esetében, tanúkkal próbálja meg az ámulást igazzá tenni, irodalmi, történelmi példákat keres, és visszajut Júdás figurájáig. Azonban az apa, részben a *Harmonia caelestis* révén, részben pedig azért, mert prototipikus apa, aki a Kádár-korszakbeli apák megbízhatatlanságának, szavahihetőségének jelölője, egyszerre Jézus is. Jézus, mert emberfia, és Jézus, mert ezen a szent szöveghelyen magára vállalja a bűnt, elviszi a hátán a korszakos bűnt, az ámulást. „Az evangéliumokban a Getsemáné-kerti epizódot Júdás elbocsátása előzi meg, a *Harmonia caelestis*ben a fiú istenélménye előtt az az epizód áll, amikor aláír a rendőrségen egy dokumentumot, s végül a *Javított kiadásban* az elbeszélő az apa istenélmények az időpontját 1957. február 24-re teszi: a beszerzés napjára.”²⁶ A jóvátétel során az „apám neve – életemben először mondom most fordítva – azonos az én jó nevemmel, kap az úgy valami metaforikusát.” (24.) – írja a fiú.

Bizonyos értelemben az apa hallgatása, a csend összekapcsolható az istensötéttséggel, a tenebrae pillanatával. „Jézus szenvedéstörténetének belső oldala az atyától való elhagyatottság.”²⁷ Az apa elhallgatja az igazságot, álnevet használ: Csanádi, nem azonos önmagával. A kérdés adja magát: „Isten vajon nem ámuló-e? (Auschwitz.) Se földi, se égi Atya erre nem válaszol. Ez is az ámulás része, e hallgatás.” (23.) A narrátor a Bibliikus Teológiai Szótárban a következő értelmezést találja: „Hiábavaló illúziókat táplálni a magára hagyott emberről: az ösztönszerűen hazug.” (106.) Az apa mint magára hagyott ember jelenik meg ebben a passzusban. Azt is kifejti azonban a narrátor, hogy nem az az irgalmasság, ha a bűnöst büntetlennek mondjuk, az irgalom origója sokkal inkább a bűnösség beismerése. Ez az, amit az apa nem tesz meg, legalábbis gyerekei, családjá felé semmiképpen sem. És ez az, amit a fiú megpróbál megtenni

Új Forrás 2016/9 – Mursza Timea: Estenházy Péter *A szív segédigéi, a Javított kiadás és az Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat – című könyve* a Biblia tükrében

helyette, többek között azzal, hogy végigjárja passióját, kávéházzal kávéházzal, kocsmáról kocsmára. Azonban a helyek eltűntek. A vállalkozás szükségyszerűen kudarcba fullad.

Míg a *Harmonia caelestis* végső kicsengése a megfoghatatlan 56 Isten (értsd: Apa) távoli definíciós kísérlete volt, és a „derű, a teremtés felett való öröm, vagy a teremtő gúnyolódása a teremtett felett”²⁸ a részét képezte, addig a *Javított kiadás* egyértelműen az áruló fiúé, a bűnös emberé, akinek szenvedése nem megosztható, nem feloldozható. „Édesapám: tényleg lefordíthatatlan szójáték. Hányszor leírtam ezt a szép szót a majdnem tíz év alatt! És minden egyes alkalommal, mint valami titkos fiú vallomást. Ebben az összefüggésben, az én összefüggésemben most írtam le (valószínűleg) utoljára életemben.” (279.) Keserű végszó, de nagyon hasonló *A szív segédigéi* zárásához.

Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat –

„Akkor mégse olyan egyszerű, ha vége az Isten mindenhatóságának. A jóság egyedül mégse véd meg.”²⁹

Esterházy Péter *Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* – című könyve 2014-ben jelent meg, az *Egyszerű történet vessző száz oldal – a kardozós változat* – folytatásaként. Talán nem a folytatás a legszerencsésebb szó ebben az esetben, a *Márk-változat* ugyanis inkább továbbírja, mintsem folytatja a *kardozós változatot*. Nem javításról, kiegészítésről van szó, mint a *Harmonia caelestis* és a nevében is *Javított kiadás* esetében, hiszen a *Márk-változat* alapvetően teológiai síkon mozog, szemben a *kardozós változattal*. Már a címadás is jelzi, hogy a kötet elsődleges intertextuális forrása Márk evangéliuma. Érdekes tehát a szöveg vizsgálatát az evangélium vizsgálatával kezdeni.

Márk evangéliuma

Márk evangéliuma a legősbibbi evangélium, így tehát Márk a „Názareti Jézus szenvedésének első »történetírója«.”³⁰ Az evangélium sok tekintetben különleges. Márk Péter tanításait jegyzi le, aki szemtanúja volt Jézus cselekedeteinek, tehát a szöveg amellelt, hogy eredendően sugalmazott, kétszeresen is közvetített. Továbbá ez az egyetlen az evangéliumok közül, amelyben világosan elkülönül a narrátor és Jézus hangja: „Míg Jézus hallgat, az elbeszélő teljesen önállóan tanúskodik, hogy amit Jézus előre megmondott, most beteljesedett, beteljesedett. Jézus csendje megszólal, mert az elbeszélő elmondja az ő csendjét.”³¹ De más szempontból is különleges az *Újszövetség* ezen része: az evangéliumok közül ez a „leegyszerűbb” nyelvezetű. Meglepően rövid mondatokkal operál, itt eszünkbe juthat Esterházy

Péter vállalása, amelyet a *kardozós változatban* fogalmazott meg: „Elhatároztam, már tavaly, hogy rövid mondatokat írok.”

A *Márk-változat* alapja tehát Márk evangéliuma. Az utalás nemcsak szövegszinten, de tipográfiaiailag is megtörténik: számozott mondatokkal találkozunk, akárcsak a *Bibliában* (és ne felejtsük: a *Harmonia caelestisben*). Száz oldalt ígér a cím, azonban az utolsó három oldal egyaránt a 100-as számot kapja megjelölésként. A hármas szám kiemelkedő a bibliai numerológiában (Péter háromszor tagadja meg Jézus Krisztust, a szenvedés és a halál órái pedig a következők: 3, 6, 9). Az utolsó oldalak a szinoptikus evangéliumainak közös zárószövegét rejtik magukban: a kárpithasadás történetét. A *Márk-változat* több szöveghelyen is szó szerint idézi Márk evangéliumát, azonban az idézés módjának érdekessége, hogy legtöbbször torzítatlan formában, de egyes szám első személyben fordulnak elő a bibliai textusok.

Isten és a mondat

A *Márk-változat* narrátora gyermekelbeszélő, az elbeszélő szó azonban ebben az esetben oximoron. A gyermek ugyanis nem beszél, látszólag néma. Azonban hamar kiderül, hogy némasága választás eredménye. „Nem jók a szavak” – juthat eszünkbe az ottliki gondolat. A kisfiú nagymamája meséibe nő bele, amely mesék csak és kizárólag Istenről szólnak: „Úgy tud mesélni az Istenről, hogy fölfoghatatlan lesz, hogy az Isten ne volna. Pláne, hogy az Isten meghalt volna. Hogy ennek nincs értelme. Azért mondtam a szomszédot, meg a postást, mert azok mindig vannak, látva látjuk.” (3.) A kisfiú – akinek neve egyébként a szövegből nem derül ki – narrálja tehát a történetet. Egyetlen kommunikációja az ima: imádkozik reggel, imádkozik délben, imádkozik alvás közben. De ennek formája a csendes ima: „A szó nélküli imádkozás az igazi. A szó lehúzza a földre. A szó az emberé. A bátyámé.” (39.) Ez a bizonyos báty pedig mindent lejegyez – itt ismét eszünkbe juthat Borges, mint az Esterházy-próza egyik legtöbbet citált alakja. A báty füzetét mindig magával hordja, és számára a mondatok a legfontosabbak. Fontosabbak, mint Isten.

Adott tehát egy fiú, aki nem beszél, és egy fiú, aki mindent le akar jegyezni. A nagymamájuk pedig kizárólag szóban kommunikál, továbbadja a bibliai történeteket a gyerekek számára. Az egyik fiú számára így Isten lesz a gondolatok legfőbb tárgya, a másik fiú számára pedig maga a történetmondás, lejegyzés gesztusa. A két gyermek egyébként kinézetében is ellentéte egymásnak: a kisebbik kreol bőrű, sötét hajú, jó izomzatú; a másik magas, nyurga, fehér bőrű, szőke gyermek. Kettejük alakja sajátosan mozgatja a regényt, folyamatosan billegtetve az elbeszélői pozíciót.

A válasz arra a kérdésre, hogy „Ki beszél?“, még nehezebben határozható meg a nagymama halála után. Ekkor ugyanis az idősebb fiú elkezd lejegyezni a nagymama történeteit: „Azt magyarázta épp, hogy őt a nagymama hallgatása kényszeríti megírni a történetet. Végigírni, végigmondani.

58 Merthogy eddig a nagymama mesélt Jézusról, de ő már soha többé nem fog. De valakinek kell.” (56.) Az írás a hitelesítés gesztusává válik, amennyiben az idősebb fiú alapelve, hogy igaz történetet csak kitalálni lehet. Emellett „[a]z áttestálódott füzet olyan önértelmező motívum, amely a hagyományra mint adományra, megelőzöttségre, támasztékra és feladatra is utal.”³² Ha visszavetítjük ezeket az elbeszélői pozíciókat Márk evangéliumára, akkor azt mondhatjuk, hogy a lejegyzés gesztusa az idősebb fiút Márkkal rokonítja, aki Péter szemtanúi megfigyeléseit öntötte formába. A kisebbik fiú pedig több ízben is azonosul Jézussal, egyrészt szövegszerűen: „Fölöttem a falon függ a Kisjézus. Hasonlít rám.” (2.), másrészt az Istennel kialakított viszonya tekintetében: „istengyermeksége és istenképmásisága éppen süketnéma voltában testesül meg.”³³ A pozíciók, akárcsak a *Javitott kiadásban* a passiótörténet különböző fázisai, ebben a könyvben is egymásra íródnak.

Ez legjobban Krisztus három csodájának parafrázeálásában érhető tetten: a kenyérszaporítás, az ördögök légiójának beleűzése a disznófalkába, illetve a vízen járás. A legelső csoda, a kenyérszaporítás „a morzsák sokasításává transzformálódik, és a némaság-megszólalás motívumhoz kapcsolódik, amennyiben a morzsa eltorzított formája lesz az agyvérzése után [a nagymama] az első és talán egyetlen szava.”³⁴ A második csoda a humorhoz kapcsolódik. „[A] gyermek (és a nagymama) nevetésén keresztül a Jézus humorára – az író értelmezése szerinti humorára – utal: mint valami pikareszk hős áll tovább, dolgát jól végezve a disznók tulajdonosainak felháborodása közepette.”³⁵ Szempontunkból a legérdekesebb a harmadik csodatétel. Ezzel kapcsolatban érdemes szemügyre venni a patakparti képet. A bibliai narratíva és a „saját történet” a patakparti képben ér a legevidensebben össze. A testvérpár lemegy a víz mellé, és leheverednek kedvenc helyükre, egy lapos sziklára, a „Bércre”. Egy idő után a báty megkéri öccsét, hogy egy bizonyos nézőpontból figyelje őt, onnan nézve olyan, mintha vízen járna. Az öcs „ráfeszíti” magát a köre. Ezen a ponton történik meg a gyermek azonosulása a feszületen lévő, szenvedő Jézussal a Kisjézus helyett. Nem sokkal ezután bekövetkezik a tragédia. A mű során már sokadjára fordulnak meg ekkor a szerepek: nem a kisfiú lesz a szenvedő Jézus, hanem a bátyja. Azonban ő soha nem támad fel, így sajátos parabola lesz a történet. Az írást, a „minden lejegyzését” pedig a kisfiú fejezi be bátyja helyett, egyfajta penitenciaként, feloldozásként – így teremtve részben hasonló szituációt, mint amelyet *A szív segédigéiben* olvashattunk.

Martos Levente megemlíti még egy pozíciót Jézussal kapcsolatban, ez pedig az értelmező angyal pozíciója. „Az apokaliptika logikája szerint Jézus

nem csak áldozat, hanem előre adott szavaival ő az értelmező angyal is, aki egyedül ismeri az események mikénjét, míg végül maga is elnémul Isten titka előtt.”³⁶ A történetmondó/történetet lejegyző báty mintha ezzel a pozícióval azonosulna: „A bátyám szerint a Golgotán szüntelen fújt a szél. Mindenkinék fájta a feje, Krisztusnak, a katonáknak, a bámészzkodónak, a két latornak is persze. Hasogatott, és darabokra esett szét, szétmorzsált. Úgy mondta, hogy nem akartam megkérdezni, honnan tudja. [...] Egy történet nem tud megállni.” (91.) A mondat azonban, ami eddig a bátyé volt, egyértelműen a földi világhoz tartozik: „a mondatot nem is Isten teremti, hanem az ember.” (7.) A kimondás, a történet – legalábbis abban a formában, ahogy erre az ember képes, hiszen az isteni szó, az ige időtlen – szükségszerűen véges, azaz Isten számára hozzáférhetetlen.: „A végtelen lenyűgöző, de nincs története. Ezért szállott alá a menyekből, és lőn emberré.” (16.) Jézus belevettetik az időbe, ebben áll emberi lényege, ennek következtében halandó: „Az időnek két következménye lett. Az Isten hozzánk lett hasonlatos, ez az egyik. Nem mi őhoz, hanem ő mihozánk. Ez nagy dolog az Isten részéről, mert azt jelenti, hogy szeret minket. Ha nem érdemeljük meg, akkor is.” (15.) A létbe vetettség pedig egyet jelent a történetbe vetettséggel.

A szenvedő Jézus története összefonódik a megváltás történetével. Isten, mivel ő maga nem tud belépni az időbe, leküldte maga helyett a fiát. Az evangélisták pedig megírták fiának a történetét. Az ő munkájuk mögött ugyanaz munkált, mint a kisfiú bátyjának lejegyzési mániája mögött: történetet írnak, mert, ahogy Martost idézi Esterházy: „Csak az mond el egy történetet – nem tudom. – aki hiszi, hogy el tud mondani egy történetet.” (36–37.)

Az idősebbik fiú halála nyilvánvalóan behoz egy másik bibliai párhuzamot is: Káin és Ábel történetét. A történetnek ezt a vonulatát támaszthatná alá az anya a fiúkhöz való viszonya. Az idősebb fiú édesapja katona volt, aki elesett a háborúban. Az anya igazi szerelmeként tekint rá, szemben második férjével. Ehhez a férfihoz kapcsolódik továbbá a jólét fogalma is az anya számára, ennek nagyon jó jelölője a parfümöktől illatozó nagymama, az egykori férj édesanyja. Az ő világa mintha a kitelepítés előtti életet idézné meg az anya számára. Ezzel szemben áll a második férj, és a tőle született gyermek, narrátorunk. Habár a második férj szerelmes az anyába és végtelenül kötődik hozzá, az mégis ellenérzésekkel viseltetik iránta. Ugyancsak ez az ellenérzés jellemző a gyerekekhez való viszonyára is.

„Az ima közeledik”

„Minden ima egy. Csak az ima szavai különbözők, de a szavak nem számítanak. Ezt persze nem érti. Nem kell saját szavakkal imádkozni. Az ima nem

van, hanem közeledik.” (78.) – szól a *Márk-változat*, habár Simone Weil hangján, ahogy az a *Jegyzetektől* kiderül. Az ima tehát, ahogy a *kardozós változatban* is láthattuk, akármilyen lehet, a lényeg a gesztusban rejlik, az intencióban az imára. A *Márk-változatban* azonban az ima kap egy újabb árnyalatot. Egyrészt a narrátor egyetlen (belső) beszédformájává válik: „Imádkozni hamarabb tudtam, mint beszélni. De titokban mindkettőt.” (1.), másrészt meg is fordítja az ima szokásos „irányát”. Nem azért imádkozik, mert hisz, hanem azért imádkozik, hogy higgyen. Hogy legyen Isten. Ez a fajta a pozíció ismét egyfajta istenkísértő szerephez juttatja a kisfiút. A néma kisfiút, aki magáénak tudja némasága által az Isten nyelvét: a csendet. A kisfiú imája úgy funkcionál, akárcsak az isteni ige: teremt. Megteremti Istent. Itt ismét visszautalhatunk az írás aktusára. Az ima és az írás ugyanis itt is mintha szinonimaként működnének. Az írás teremtő aktusa a báty részéről párhuzamba állítható az ima teremtő aktusával a kisfiú részéről.

A szenvedés és az öröm viszonya

Kétféle Isten-kép jelenik meg a szövegben. Az egyik, amely a kisfiú sajátja, a titokzatos, rejtőzködő Isten: „A titok bele van zárva az Istenbe. Még ez se jó. A titok is az Isten. Vagyis titok nélkül nincs Isten.” (14.) Aki „nem tud kacagni. [...] Viszont mindent tud, mindig mindent.” (32.), vagy más néven a *Deus absconditus*. A másik Isten-kép az a kép, amely a haragvó Istent jelképezi, a „XX. századi negatív istentapasztalat előhívja a gonosz demiurgosz, majd a nietzschei istenhalál gondolati alakzatát”³⁷ Legtöbbször az anya figurájához kapcsolódik ez a kételkedő Isten-hit, ahogy ez már a korábbi szövegekben is tetten érhető volt, például a *Semmi művészet* című Esterházy-könyvben.

Érdekes módon a kétfajta Isten-kép összeér abban a pillanatban, mikor a mindent lejegyző báty meghal. A kisfiú ugyanis, akinek addigi hite sziklaszilárd alapokon nyugodott, megrendül. Ugyanaz a megrendülés ez, amely Krisztus megrendülése volt a kereszten: „Irgalom Atyja, ne hagyj el. Hogyan tovább? Erre várok tőled választ, mert ez az én kérdésem. Úgy szoktál válaszolni, hogy nem válaszolsz. Szépen tudsz hallgatni, Uram. Ha kérdezlek, hallgatsz, és ha már nincs több kérdés, az lesz az igazi válasz. Mégis, most azt kérdem, mi végre. Ki vagy Te, Uram, és ki vagyok én? Tudom, rossz kérdés. Engedj látnom. Árva szívem holt erét töltsd meg, égi Jóság.” (83.) És az égi Jóság megmutatkozik az utolsó lapokon, a kárpithasadás révén. „A szenvedéstörténet mint elbeszélés jóformán kizárólag a narrátorra, az elbeszélőre bízta, hogy tudósítson Jézus szenvedéséről, s közben kizárólag az evangéliumban korábban megszólaló Jézus az, aki saját szenvedésének miértjét kimondja. Ez a „miért”, ez az ok ugyanakkor a személyes titok, Isten végtelen, mélységes titka. Isten hatalmának titka ez, amely olyan nagyszerűen kezdett kibontakozni Galileában, olyan csodálatosan állította helyre a teremtés

jóságát [...], s amely paradox módon akkor szólalhat meg újra, akkor válik végleg hozzáférhetővé, ha megnyitattik a »passivum theologicum«, a templom függőnye (15,37), ha Krisztus halálán át mostmár Isten szívéig vezethet az ember útja.”³⁸

- ¹ Jean-François LYOTARD, *Széljegyzetek az elbeszélésekhez, Samuel Cassin-nek = A posztmodern állapot, Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*, sorozatszerk. HÉVÍZI Ottó – KARDOS András, Bp., Századvég-Gond, 1993, 146.
- ² SCHEIN Gábor, *Esterházy Péter = Magyar irodalom*, szerk. GINTLI Tibor, Bp., Akadémiai, 2011, 981.
- ³ ESTERHÁZY Péter, *A szív segédigéi*, Bp., Magvető, 1985.
- ⁴ KÁRI Viktória, „Az értelmes és igaz iszonyatról” = *Szótér*, szerk. FODOR Péter, SZIRÁK Péter, Debrecen, Alföld Alapítvány, 2008, 108.
- ⁵ GYÖRFFY Miklós, *Új magyar prózaszemle*, Pécs., Jelenkor-Szépirodalmi, 1992, 194.
- ⁶ CSORDÁS Gábor, *Esterházy Péter: A szív segédigéi*, Kritika, 1986/1, 31.
- ⁷ KÁRI Viktória, *i. m.*, 103.
- ⁸ SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Minta a szőnyegen*, Bp., Balassi, 1995, 254.
- ⁹ KULCSÁR SZABÓ Ernő, *Esterházy Péter*, Pozsony, Kalligram, 1996, 189.
- ¹⁰ RADNÓTI Sándor, *Az ambivalens műbírálata = R.S., Recrudescunt vulnera*, Bp., Cserépfalvi, 1991, 205.
- ¹¹ Marianna D. BIRNBAUM, *Esterházy-kalauz*, Bp., Magvető, 1991, 94.
- ¹² 1Kor 13,1.
- ¹³ 1Kor 13,8.
- ¹⁴ 1Kor 13,9–10.
- ¹⁵ 1Kor 12, 7–10.
- ¹⁶ 1Kor 13,11.
- ¹⁷ 1Kor 13,13.
- ¹⁸ ESTERHÁZY Péter, *Javított kiadás – melléklet a Harmonia caelestishez –*, Bp., Magvető, 2002, 56.
- ¹⁹ KÖVES Margit, *A szabadság és a teremtés brutalitása: hit és befejezettség a Harmonia Caelestisben*, Létünk, 2008/2, 231.
- ²⁰ KRÁNICZ Gábor, *ÉDESAPAssió*, Alföld, 2006/7, 58.
- ²¹ *Uo.*, 50.
- ²² KRÁNICZ Gábor, *i. m.*, 59.
- ²³ Mt 27,46.
- ²⁴ KÖVES Margit, *i. m.*, 153.
- ²⁵ KRÁNICZ Gábor, *i. m.*, 52.
- ²⁶ *Uo.*, 58.
- ²⁷ KRÁNICZ Gábor, *i. m.*, 59.
- ²⁸ THOMKA Beáta, *A történelem mint tapasztalat, regény és retorika = Másodfokon – Esterházy Péter Harmonia Caelestis és Javított kiadás című művéről*, szerk. BÖHM Gábor, Bp., Kijárat, 2003, 74.
- ²⁹ ESTERHÁZY Péter, *Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat –*, Bp., Magvető, 2014, 63.
- ³⁰ MARTOS Levente Balázs, *Jézus szenvedésének története Szent Márk evangéliumában*, Vigilia, 2014/4, 251.
- ³¹ *Uo.*, 258.
- ³² SZIRÁK Péter, *A néma és a beszédes hit tanúsága*, Alföld, 2015/4, 98.
- ³³ RADNÓTI Sándor, *A süketnéma Isten*, Holmi, 2014/9, 1092.
- ³⁴ *Uo.*, 1095.
- ³⁵ *Uo.*
- ³⁶ MARTOS Levente Balázs, *i. m.*, 258.
- ³⁷ *Uo.*, 1092.
- ³⁸ MARTOS Levente Balázs, *i. m.*, 257.

A kötet címe mintha pontosan meghatározná tárgyát a négyszeres szóösszetétellel. Mintha. Mert ötszörös szóösszetétel lenne pontos, a magyar helyesírás szabályai ellen berzenkedő, egybeírt formában: *hasnyálmirigyráknapló*. Esterházy Péter utolsó, még életében megjelent könyve valóban

Tarján Tamás 63

napló, 2015. május 14., vasárnaptól 2016. március 2., szerdáig vezetve, s tárgya valóban a súlyos betegség: hasnyálmirigyrák, májattétellel. A mű lényege azonban mégsem itt keresendő. *Hasnyálmirigyráknaplóírás* (hatszoros szó-

RÁ(K)OLVASÁS

Esterházy Péter:

Hasnyálmirigynapló

összetétel): elsősorban ez töltötte ki Esterházy idejét a jelzett két határdátum között (már amennyi időt a betegség, gyógykezelés, egyéb teendő, a megváltozott mindennapok családi és társadalmi kerete, a fogyó erő engedélyezett).

Hangsúly az *írás*on, mint a szerzőnél mindig. A nem vagy nehezen található szavak mégis-megtalálásán. A szón, a mondaton, mely célba veszi az alanyt, állítmányt. Az első bejegyzés egy bizonyos szóval és a szó szóval kezdődik: „Rák, ez jó kezdőszó, noha nem rögtön hangzott el, nem hamar, bár azt nem gondolnám, hogy kerültek az orvosok a szót. Sőt, én voltam, aki derűsen rákérdeztem”. Még ugyanez az első bekezdés kitér a napló műfajára („...nem vagyok [igazi] naplóíró. A naplóíró az időt ellenőrizné, a napot szeretné rögzíteni mindenestül. Engem mintha csak a baj tenne azzá”), s ami a szóval kezdődött, itt a mondattal – s egy mondat reflektálásával – fejeződik be: „Próbáltam, próbálok a bajt nyakon csípni. Mondatok igájába hajlítani. Mondatok igája – hát ilyenekből látszik a baj”.

Szükségszerű, hogy ami az 5. oldalon a szó irányából indult, a 238. oldalon a mondathoz érkeve vegyen búcsút saját szöveg-lététől, tegye bizonyossá kezdetben kétséges, alkalmi, cetliző, talányos és talán-os mivoltát (ezért a sok „mintha”, „gondolnám”, „volna” és az összes többi feltételes mód, *töprengő* mód). Tegye bizonyossá önmagát mint szöveget: „Most már soha nem leszek egyedül. H. mindig velem. A mindigét javítom örökkére. // Aludni volna jó, fél 1 van. Mégiscsak könyv lesz ezekből a füzetekből. Hol írtam erről? Leveleket a kiadónak? Mindegy. Most kezdem gépelni az eddigieket. Valahol le kell zárni, és persze írni tovább. Az elég jó utolsó mondat volna, hogy a mindigét javítom örökkére”. Esterházynál a *Hasnyálmirigynapló*ban (is) a nyelv az alfa és ómega. A szó és a mondat.

Az írói figyelem a betegséget, a *saját rákot*, a rák segédigéit és segédigéit olvassa, a naplóíró kéz az olvasatokat rögzíti. Az *olvassa* úgy értendő,

ahogy – egyik jelentésében – Esterházy (a foci pályán otthonos író) értette: a védekező csapat játékos a lehetőség szerint kiismerni igyekszik, „olvassa” az ellenfél támadójának cseles szándékát, s tőle telhetően meggátolja, kibekkeli azt. A könyvbeli ellenfél, a hasnyálmirigy nem gólrá: életre
64 tör. A krónikás megszemélyesíti támadóját, ami/aki paradox módon vele, a krónikással azonos, illetve az ő testének része. „Ha megvan a megszemélyesítés, nagyon el tud menni már” [a „személy” is, a toll is] – nyilatkozta a *Nincs pucér vallomás* címmel ellátott, az interneten hozzáférhető műhelyvallomásban Esterházy, a Szüts Miklós festőművésszel közösen alkotott, szintén hasnyálmirigy-kiindulású könyvtárgy kapcsán (*A bűnös*, 2015). A naplóban a megszemélyesítés első lépése a megnevezés. Így kapja a test hívatlan vendége – néhányat kiemelve a bizalmas-becéző szólításokból – a *Hasnyálka, édesem, Hasmika, Hasmi, Hasnya, mucsi, Mucinger, Muc-pic* („nevezem én már mindennek”), legvégül a rövidítéssé egyszerűsödött, de nem anonim hatású *H.* megnevezést.

Esterházy megtehetné, hogy indulatosan az ellenfél fejére olvassa a naplóírói rák-olvasást, egyben a napló részletes kórházi beszámolóival, szakszerű orvosi leírásaival (a hő- és kemokezelések, gyógyításfolyamatok, orvosságok nevének varázsigével: ráolvasással) megpróbálja elrettenteni a rettentő betolakodót. Ám a betolakodó – elég az iménti névsorra pillantani – nőként inkarnálódik, hölgytest a férfitestben, a maskulin test feminin testrésze. Nem lenne lovagias, ha az életrajzi énnel ez esetben szinte teljességgel azonos epikai én támadólag lépne fel. „Hasnyálka legyen egy dögös csaj” – dől el a megszemélyesítés esztétikuma és erotikuma már a 24. oldalon.

A női princípium egyfelől a betegséggel való összeolvadást, a jelen szöveggörnyezetben csak kissé morbid szexuális együttlétet (alkalmanként szinte a betegség-élvezetet) indukálja, menedékjogot biztosítva a szerzőnél menedékjogot sosem kérő, újfent nyomatékos stíluszínnek: az eredendően megokolt drasztikusabb kifejezéseknek. „Jut eszembe: áll a faszom, ez te vagy, édeske, vagy a szokásos, érdektelen reggeli merevedés? Hagyja csak, naccsaszony, ez csak húgymerem, nem a magácska iránti tisztelet”; „Milyen magányos lehet ott bent, bennem. Pedig nagy szex, olyan egyesülés, hogy nem lehet megmondani, hol volnék én, és hol ő. Miközben vagyok én, és van ő. *Énő*, talán ez lettem” – olvassuk, rá(k)olvasás-olvasók.

A női princípium által történő hasnyálmirigy-rák-megszemélyesítés prózapoétikai, napló-formáló másik, szintén jelentékeny – közvetett – hozadéka a szülőanya sűrű reanimálása a szövegtérben. Az épp elhunyt édesanya halhatatlan Esterházy-síratója *A szív segédigéi* volt (1985; nem feledhető „ellen-kidolgozása”, bár nem egészen az iménti könyv utolsó bejegyzésével ígért „MINDEZT MAJD MEGÍROM MÉG PONTOSABBAN IS” beváltása a *Semmi művészet*, 2008). Ezt az árnyat – az anya árnyát és a gyászmunka

regényének árnyát – visszahívni a fenyegető mostani árnyak közé: írói bátorság és bravúr, áthallás-sorozat, fájdalom-költészet a prózában.

A szülő-gyermek eggyé válás, egynek maradás másik aspektusa az én önmagán túl – egyszerre Élet és Halál felé – terjeszkedésének, kettős kötődésének-tapadásának törvényszerű bekövetkezése. Vissza- és 65 előre-út az időben. A *saját mama* jelzős szerkezet már 7. oldalon felbukkan. Egykor az édesanyát kellett átvernie a gyereknek, hogy lázmérőjét feldörzsölve iskolakerülésre jogosító betegséget szimuláljon. Ma pedig? „Lettem ezeket [az átveréseket] engedélyezni már vagy harmincöt éve a saját mamám”, és – még egy a sok példa sorából, melyben az anyamotívum társítja magához az apamotívumot is –: „Jó, hogy a Mami volt az anyám. Meg hogy a Fater az apám. Mázlista, aki vagyok. Akik vagyunk, négyen” (azaz a négy Esterházy fivér. Ők és a családtagok: a feleség, a gyerekek, a többiek – a néven nevezett, néha közeli betegtárs barátok ugyancsak – gyakorta ironikus bemutatásukban a remélt gyógyulás legfőbb energiaforrásai. Létük ugyanúgy egyszerre terápia, kúra és megpróbáltatás, mint amit a kórházi kezelés tartogat. Az anyamotívum általuk – alább Esterházy Péter egyik fia szavában – szintén előtérbe kerül: „Micu tegnap azt kérdezte, beszélgetsz-e a Mamával”. Mint oly sok szöveghelynek, ennek is torokszorítóan gazdag a mögöttes tartalma – hiszen a Mamával folytatott esetleges virtuális beszélgetés *A szív segédigéi* elsiratott, rég halott anyaalakjával folytatott beszélgetés, átkiáltás vagy átsuttogás a Styx fölött).

Az olvasás-tevékenység az írástevékenység fontos sarjasztója. Írás és olvasás versenyt fut egymással („Olvasni kell. Olvasás nélkül nem vagyok. Vagy nem én”). Főleg az 1996-ban elhunyt Harold Brodkey „halálnaplójának” német nyelvű kiadása jut döntő szerephez, sok citátummal: *Die Geschichte meines Todes*. Olvas mást is a krónikás („A betegség mint metafora” Susan Sontagját: „...aláhúzogattam. Majd kijegyzetelem”), esetleg csak vágyik valamit olvasni (például Virginia Woolftól a *Mrs. Dallowayt*). Olvas emlékezete memoritereiben (Kosztolányi Dezsőt, József Attilát, Tandori Dezsőt, másokat – nem mellékes, hogy kiket és tőlük éppen mely műveket, s mit ékel be vendégszövegként). Olvassa (olykor csak azértse olvassa) saját könyveit, lehangsúlyosabban a 2002-es *Javított kiadást* (vagyis az apamotívumnak a 2000-es *Harmonia caelestis* folytató másik regényét). Utóbbit részint bizonyos párhuzamok és megelőlegezettségek érdekében, részint a korrekció mint alkotásmód, a javítás mint tartalmi és formai igazság-becserkészés kedvéért.

A saját medrében egyenletesen, sok ide-oda utalással és asszociációval, indokolt ismétlésekkel és variációkkal haladó napló leginkább úgy az 45. és 85. oldal között tüzesedik át. Itt fonódik feszesebbre a Brodkey-szál, itt

mélyül el a Teremtővel kezdeményezett fohász-párbeszéd („Ne reménykedj, Uram [...], a legkevésbé sem vagyok dühös rád. Hogy átvértél vagy ilyesmi. Jól van ez a most, csak elég rossz”), itt pendül visszhangosat „az Egyszerű Blixen-változat”, s veszi fel a sebességet a „kovalens kötés” nyomán

66 a Jan Kovalens-történet. Az írással már az írás is versenyre kel, hiszen e két kezdeményen kívül (önálló formálódásra késznek mutatkozó művek a naplóban) még csak ezután indulnak koncentráltan *A bűnös* munkálatai. Esterházy mindemellett komoly erőfeszítéssel eleget tesz azoknak a nem mellékes, ám a betegségben épp lemondható feladatoknak is (a kilencven éves Kurtág György köszöntése – s már jóval a napló lezárása után és csupán hetekkel a vég előtt szintén ilyen volt a maga elmondta ünnepi könyvheti megnyitó beszéd), amelyeket erkölcsi kötelességének vél. Bár nem teljesen nyugodt írói lelkiismerete: „Fellépések, kis írások. Tegnapelőtt Végel-est, tegnap Bujdosó. És jó volt mind a kettő, jól is esett, de. Van egy de. Valahogy nem ezt kéne csinálnom, hanem blixenezni, jelentsen ez bármit is”. A *Hasnyálmirigy napló* a folyamatos tevékenységért, a létnek megőrző munkáért vívott küzdelem szakmai és morális hitvallásaként is olvasható. (Ki tudja, a családi indíttatáson kívül nem elsősorban az alma materből hozta-e ezt az útravalót Esterházy? „De szerettem a piaristákhoz járni! Más ember volnék a gimnázium nélkül, de nem akarnám rájuk tolni a felelősséget.”)

A pompás Kovalens-história körötti sűrűsödésekhöz hasonló csomópont nemigen akad, a szekvenciális szövegműködés folytán nem is nagyon akadhat (legfeljebb a befejezés futama, az utolsó húsz-harminc oldal, ám „kovalens” centrum nélkül). Felróható hibák? Egy utolsó, a betegséggel küzdve írt könyvben...? Vannak. Mégsem magunk fedezzük fel ezeket: az író előbb kapja rajta magát a könnyítettebb szófűzésen, poénkeresésen, s azonnali „lábjegyzettel” élet is veszi. „Mondatgyártás” – idegenkedik néha szavaitól. „Szimpla nyegleségnek” látja némely nyelvi-gondolati „vacakolását”. Az ismétléseket a kórházi mindennapok ismétlődéseinek naplózása miatt nem mindig kerülheti el, a „Marhaság” esetleg nem is az írás, hanem a szituáció, a beszorítottság, korlátozottság (ön)kritikája. E formajegyek, reflexiók a textus önelemzéseként, a leírtak távolságtartó szemléléseként épülnek a könyvbe, amelynek semmiképp sem a távolságtartás lehet fő erénye, lévén a tárgy: a hasnyálmirigy(rák) a lehető legközelebb ahhoz, aki naplózza. Benne, őbenne sarjad. Mégis hordoz a szöveg elemelkedő, felülemelkedő karaktert is.

A betegség és a kezelés testi megnyilvánulásait a magyar irodalomban szokatlan nyíltsággal feltérképező, a lelki folyamatokról férfiasan aprólékos figyelemmel hírt adó mű érzelmi amplitúdóját kordában tartja, hogy a könyvet még nem feltétlenül ígérő kezdetekkor már rendelkezik verbalizált, komoly célképpzettel. Ez konkrét és bizonytalan egyszerre. Esterházy írásművészete mindig nyitott, éber figyelemmel bírt a szó és a mondat galvanizálta

meglepetések (az élet meglepetései) iránt. Általában is egyik kulcsszava volt a szerzőnek már korábbról a *meglepetés*, kulcsképesége a meglepődés (és a meglepődés írói kiaknázása). A Marianna D. Birnbaum által készített második nagyinterjúban (*Az évek iszkolása*, 2015) ennek legmeglepőbb bonmot-ja ez: „Egy szó mint száz, meglehetősen meg volnék lepődve, ha 67 volna túlvilág”.

A *Hasnyálmirigynapló*ban az első szótól az utolsó mondatig meglepetések, meglepődések sorakoznak, vagyis olyan élmények, amelyek reflexiót kérnek, kommentárt követelnek, innovációt gerjesztenek, s amelyeknek „elkapása”, sőt akár csupán megfogalmazása korántsem könnyű. Eléggé meglepő, de mélyen igaz, amit írói szándékáról, a szöveg lehetőségeiről naplójába foglalt Esterházy. 2016. július 14-én H. kerekedett felül, halálba táncoltatta azt, aki neki neve(ke)t adott. Mégis a távozó a győztes, és hónapokkal távozása után sem mondhatunk (nagyobb távlat híján még nem mondhatunk?) okosabbat annál, mint amilyen szépet ő maga jegyzett fel 2015. június 21-én, vasárnap, a nyár első napján: „Hát mi itt a zsákmány (!)? Mit akarunk ábrázolni? Ne kerteljünk, mint mindig: az élet szépségét. Egyszeri, tüneményes stb. stb. voltát. Nem csinálni semmi *különöst*, mutatni az idő (az időm) múlását, és majd az kiadja. Vagy végre *külön* is meg kéne érteni valamit? Valami milyet, jelentőset, lényegit? Hát... meglepne”. (*Magvető Kiadó, Bp. 2016*)

"Kettő óra, állapította meg A. az órájára pillantva, és vigyorogva előreállította háromra, kezdődött a nyári időszámítás. Ebben az eltűnt órában lenni volna jó, ezért vigyorgott."

68 Hegedűs Gyöngyi

Ám legyen!

SŰRŰ EMBEREK

Esterházy Péter-Szűts Miklós:

A bűnös

Az eltűnt órában olvasom újra. Ami most húsvét vasárnapra esik. Hajnali kettő, ami három. Ez egy ilyen könyv. Inland flight Marosvásárhely és Budapest között. A felszállási és leszállási idő ugyanaz.

A gép kicsi. A leszállás meredek. Fáj a dobhártyám. Utána napokig furcsán hallok. Inverz hangokat. Paradoxológiát. Az egyetlen szerv hangján, ami egyszerre belső és külső elválasztás: a hasnyálmirigyen.

Hányszor olvastam hasi ultrahang leleten: a hasnyálmirigy nem megítélhető. Más szervek sokkal könnyebben. Bár azok sem mindig könnyen. Vannak sűrű emberek. Ezt nem a faluban tanultam meg, ahol felnőttem, hanem az ultrahangos kolléga nőtől, aki panaszkodott, hogy van, akinek alig látja a belső szerveit, olyan a szövetsűrűsége.

Valahogy ilyen képek az akvarellek ebben a könyvben. Iszonyú szövetsűrűségűek. Inverz akvarell színek. Nehéz hinni, hogy nem olaj és vászon. Mert mintha a föld alól feltört olaj hígítási sorai lennének a színek. Még a tört fehér is. Lapozom őket, akárha szövetminták lennének. Fel kellene ismerni a szervet belőle. De nem a tárgylemezre kikent sejteket mutatja a látótér. Az immerziós lencsén át néha az Androméda köd jelenik meg. Köd száll a szövetekre. „A köd a rosszabbik én otthona.” Nem egyszerűen a tagadása. A paradox intenciók otthona. Ne ölj helyett: „És akkor imígyen szól az égi hang: Öljön szerelemből.” Mindegy a század. A betegségben a test hiedelemrendszer lesz.

Egy biztos kéz nem hagyja, hogy a csepp saját útjába elmerüljön. Helyszínél. Mert fontos a tárgyi bizonyíték. *A forensic evidence.* Egy gyilkosságban, aminél minden DNS-minta olyan fokú rokonságot mutat velünk, mintha a meg nem fogant egypetűjű ikertestvérünk lenne. Nem csak a tettes, nem csak az áldozat, de a tetthely, és az elkövetési idő is magunk vagyunk.

A teremtés inverze. Akit az az Isten hívott el, akinek önkijelentése: „*Én vagyok az, aki nem vagyok.*” Mit bízhat ránk ez az Isten?

„*és akkor imígyen szóla az égi hang: Hallgass. Ez lesz az új beszéded, és új neved.*”

69

És ránk rakja az övszerű fájdalmat, a hasnyálmirigy rák tünetét. A vezeklővet. A szorítást, amivel anyánk szorítja halálra apánkat. „*Bizony, bizony mondom néked, a mikor ifjabb valál, felövezéd magadat, és oda mégy vala, a hova akarád; mikor pedig megöregszel, kinyújtod a te kezedet és más övez fel téged, és oda visz, a hová nem akarod.*” (Jn 21, 18)

A. folytatólagosan elköveti A.-t. fojt. köv. (sic!)

„*És akkor imígyen szól az égi hang (nem Nietzsche!) A gyilkosság mindig személyes.*”

Anyai ágon apánk. Apai ágon anyánk. A felszabadított jobbágy, akinek megszűnt raghoz kötöttsége. „*Én nélküli személyesség.*” Az ige elbeszélő módja a halál. Az elbeszélő igemódja a halál. „*És akkor imígyen szóla az égi hang: Mesélj. Ne féld a meséket, mesélj.*”

Ki hát a minden többes számban első személy? Kié szavainkkal az első éjszaka joga? Ki a tagadás inverze?

A hasnyálmirigy nem megítélhető. A zsigeri intenció. A személytelenül személyes automatizmus.

„*És akkor imígyen szóla az égi hang: Most mi lesz?*”

Azt mondják hajnalban hal meg és születik a legtöbb ember. A hajnal az idő tethelye. Az eltűnt órában olvasom és nézem újra a könyvet. A nyári időszámítás kezdetekor. Ami most húsvét hajnal. Néha beérnénk a feltámadásnál kisebb csodával is.

Amikor igazán olvasunk mindig az eltűnt órában vagyunk. Amikor igazán írunk mindig az eltűnt órában vagyunk. Amikor igazán festünk mindig az eltűnt órában vagyunk. Az ige tethelyén. Flow. Mondaná Csíkszentmihályi. Vitetés. „*és akkor imígyen szóla az égi hang: Csukd be, fiam..*” Senki nem kocog végig az üvegtengeren.

És mégis.

A Föld az egyetlen bolygó, ami a *mégis*ben mozog. A paradox intencióban. A szöveg, a színek és a formák ellenáramoltatási rendszerében.

Mégis-Nietzsche:

70 „Ezen a héten háromszor hallgattam az isteni Bach Máté- passióját, mindannyiszor a mérhetetlen csodálatnak ugyanazzal az érzésével. **Aki tökéletesen elfelejtette a kereszténységet, az valóban úgy hallgathatja, mint az evangéliumot.**”

Mégis-János:

„...más övez fel téged, és oda visz, a hová nem akarsz.”

Egy ismerősöm nemrég abban a meglehetősen kivételes megtiszteltetésben részesült, hogy tagjai közé választotta egy viszonylag tekintélyes irodalmi társaság.

Tudta, hogy beszédet kell majd tartania, de szerencsére nem volt megszabva sem a beszéd hossza, sem a műfaja. Hetekig semmi sem jutott eszébe. Majd beszél a *Termelési-regény-*

ről, gondolta. Vagy inkább a *Bevezetés a szépirodalomba* című munkáról. Vagy talán mégis a *Harmonia caelestis*ről kellene mondania valamit? Esetleg a csak tervezett műről, az *Optimális bináris keresőfákról* fog értekezni. Vagy majd egyszerűen rögtönözni fog, ahogy máskor is, gondolta.

Amikor aztán eljött a nagy nap, ismerősömnek még mindig nem volt semmi használható ötlete. Talán nem lesznek sokan, reménykedett. De elmondása szerint, azon a napon a terem zsúfolásig megtelt. Mindenki ott volt, aki számít, a társaság teljes vezetősége, egyetemi és főiskolai tanárok, komoly emberek, irodalmi szakemberek és szélhámosok.

Ott állt tehát, mondania kellett volna valamit, ami illik az alkalomhoz, de a világon semmi nem jutott eszébe, egyszerűen semmi. A rögtönzéshez túlságosan fáradtnak és zavartnak érezte magát.

Kezdet rendkívül kínossá válni a dolog, és akkor váratlanul azt sikerült mondania, hogy: – Nincs megállás, sem a lejtőn, sem a történetek mesélésében – és megköszönve a figyelmet, leült.

A hallgatóság soraiban tapasztalható kezdeti figyelem, koncentráció és nagyfokú elmélyedés idővel oldott derültségnek adta át a helyét. A társaságban először senki sem szólalt meg. De ott, abban az irodalmi társaságban volt valaki, aki idős, sokat látott, sokat tapasztalt férfiú lévén kívárta a kellő időt, hátha ezt a nagyívű és kellően karakteres koncepciót részleteiben is megvilágítaná a székfoglaló beszéd előadója, s mikor kiderült, hogy erre hiába várakozik, hiszen a megválasztott tag, a jelek szerint, bocsánatos vétek gyanánt, a beszédét megtartotta, szóval az öreg nem bírta magát türtőztetni, s az ismerősömhöz fordult.

– Különös feltételezés, kedves barátom – mondta az idős társasági tag. – Ez, ebben a formában legalábbis, meglehetősen triviálisnak tűnik. Érvelését és gondolatfűzését nemde méltán tarthatnánk közhelynek, amolyan

Szűcs Balázs Péter 71

EGY SZÉKFOGLALÓ BESZÉD

toposzfélének? Ebben a formában ez szinte már merő képtelenség, obszcenitás és rendkívül viszolyogtató.

72 Ismerősöm ezalatt egyeseken rokonszenvet, másokon viszont némi kárörömöt vélt felfedezni. Feszült csönd állt be, s az idő igencsak kínosan megállni látszott. Aztán az idős társasági tag elmosolyodott.

– Ugyanakkor azt is meg kell hagyni – mondta az öreg –, hogy fiatal barátunk meglátása igencsak elmés. Elmés és kitűnő, az már biztos. Gratulálok, kedves barátom! – mondta az idős férfi.

Ilyen rendhagyó és sajátos módon zajlott le ismerősöm rendhagyó és sajátos székfoglalója.

*torzósztár***álmatag**

alapjaiban adva van legalább is magam sorsában az ember puha lényé mely fáradtan születve determinálódott a merengésre őszi és alkonyati hangulatokat keverve minden felvetésre mely humánusan vagy szakmailag olykor megérintett és sokáig nem is eresztettem el ezt a különös drága kincset a törtetések mögötti világot álmatag mód megalapozva ahol némi szentimentális futamokhoz toldva rémlett fel a törékeny lírai világ amelyben miként szűrt fényben a lombon átütő napsugár a csöndes hangulat gyakran megmelengetett majd ez a burok idővel megrepedt a résen tolamakodni kezdtek be a nyers reáliák és sokáig mint egy megszeppent kisdíák szívтам magamba a csalódásokat férfivá érett gondolták sokan amidőn átmenetileg az aranyközéputra kanyarogva egyre kevésbé lettem az érzelmek foglya a hatalom göggjét mindig lenézve a tudat alatt viszont szégyenkezve mérve a családnak aznap jut-e ebédre olykor már dühöt lobbantva ha senkiháziak az uborkafára kúszni kezdtek mostanában az öregkori neuraszténia szabja meg a trendet s hagyom a zebrán átdöcögve haragosan ha lesz nagyokat lengetek majd a botomon

álmatlan

az álmatlan éjszakákra is meg kell érní akár a zellerre a kelkáposzta főzelékre és mikor prágai teraszokon zamatos sörök mellett ínycuccé válik a fűszeres szaftokkal leöntött knédli mélabús árnyékát előre vetíti a férfikor amelyben a könnyelmű gesztusok peremén a kilazulás megejtő ejtett íve hol kellemetlenül visszaszól hol fölsérti a szigorodó eleganciát idővel más szemmel néz rád a világ és esendőségeit magad is hátrébb sorolod tekinteted ekkorra a lélek fennsíkján mozog egyensúlyozva a bűn és az erény pólusai között és amiken még enyhített moralistaként nemrég megütközött szelíden megtalálják helyüket a

sóhajnyira szétnyíló rendben bálványaid pedig mint fagyos évszakokban a kihűlt kövek alattomban megrepedeznek és az ármányos lét valahol összeér a szorongások nem kis képletét átragozva hogy ebben a halotti nyugalomban magányod miként zuhan rád mint a bomba mielőtt beépülnél a hangoskodó szabadcsapatokba kiknek felzaklatott bölcsei a szenilitás mezsgyéjén hamuval és tabuval szórják meg a bamba népet majd az öregkori neuraszténia vet mindnek véget remegő öklökkel és felemelt botokkal

álmélkodik

negyven fokos melegben hazaérkezik nejem napszúrásos vágyait a panel meleg székére dobva alig léleget s váratlanul odalihegi elvált asszonymnak lenni volna jó velem a felforrnt konyhának izzadt tengerében majdnem elindul a gázsütővel felkoholt hajó mindez a hajó utcának sokadik emeletén rögtön kedvetlenebbül kezdem kotorni a piruló hús rozsdásabb felét kicsi barna sört alája öntve kezem is megremeg valószínű e depresszió árnyékában mint bizonytalan özvegyek ma egyedül eszegetem meg a kánikulában kiküzdött főztömet és majd fél-ájultan szenderegve az átizzott pamlagon hallgatom engedve a biológia kényszerének jénai edények között miként matatott asszonym netán jóízűen falatozva s habár a dicséret nincs kimondva talán ő is némi nyugalommal elpihen bennem persze még hullámszik apró harag mivel nőnél sohasem sikerült megtalálnom a motiváló okokat s képzetemben úszkálni kezd egy szabad garzonos agglegény aztán mindketten rájövünk nincs remény az egykori múzsa két személyre ágyaz magam hideg koktélt teszek a nappali asztalára közben álmélkodik lelkem az együttlétbe mi minden belefér

TÁGULÓ VILÁGEGYETEM

A rádió. Barna fadobozával,
világító, zöld szemével
egy zajos szörnyeteg.
Idegen hangokat csempészett
a lakásba. Elveszett a kint,
kiesett a bent, mint egy
beteg fog. A tévé. Lát-

hatóvá tette, amit nem kéne
látni. A lehetséges rosszat,
az elképzelhető bajt. A mozit
behozta a lakásba. Aztán
a hétköznapiakat. A
hazugság hétköznapijait.
A világ kezdett rá

hasonlítani. Az internet
megmutatta a szabadság
sötét véréét. Nem létező
ember. Valódi gyomorral,
béllel, segglyukkal. Az
internet szája büdös.
Sose mos fogat. Hermafrodita.

Aki beleszeret, számítógépvírust
kap el tőle. A gyerekük plüssállat.

76 SZÁNDÉKFÖLDRAJZ

Nem tudom, hogy mit akarjak. Nem akarom, hogy mit tudjak. Nem mit tudok, hogy akarjak. Hogy nem: tudom, akarom. Hogy igen: nem tudom, nem

akarom. Nem tudok határozni. De valami majd akkor is... Nem határozni tudok. Hanem mit ozni? Ozás? A határ megehúzása. A határ = szándék. Szándékok

ütközése. Határozatlanság. Határozni = akarni. Nem akarok akarni. Elhatározom, hogy nem határozok. Csak akaratot ne. Az akarat hanyatlása. Elhatározom, semmi akarat.

Az akarat határ. Nem akarok odáig menni, süllyedni, emelkedni.

Fekete lepke száll be
az éjszakai könyvesbolt
ajtáján. Egy olyan
kötetet keres, melynek
be tud csusszanni
a lapjai közé. A tengeri
szél ide tart a sikátoron.

Kék lepke száll be
a délelőtti könyvesbolt
ajtáján. Könyvlepkét
keres, de a fölívágtalan
verseskötet legtitkosabb
zugában, csak az
éjszaka szellemét találja.

Vörös lepke száll be
a délutáni könyvesbolt
ajtáján. Egy kacér nő
vállára települ, és beesik
a melltartója alá. A könyvekből
kiszabadulnak a szellemek.
A tengeri szél ide tart

a sikátoron. Szerelmes
betűkkel telnek meg a sorközök.

78 A REGGELIVENDÉG

Hajnalban az óceán
lélegzete kicsap a főtérre.
A díszkútban sirályok
verekednek. A beomlott
ház egyik ajtaja ottrekedt
3 emelet magasságban.
Valaki kinyitja. Belép.

Becsukja maga után.
De a szoba már rég
a földszintre távozott.
A vendég körülnéz, most
látja, hogy lépcső sincs,
ahol följöhetett volna.
Én nem lehetek szél,

gondolja, leül. Szélcsend
van. Egy sirály telepszik
az asztalra, beleiszik
az egyik csésze teába.
A felkelő nap odasüt.
Oszlani kezd a bizonytalanság.
A vendég mézes pirítóst kér.

Ami reggel történik velünk, az még
a múlt, ami este, csak képzelődés.

IDŐFICAM

79

Ami reggel történik velünk,
az még a múlt. Ami délelőtt,
az a jelen. Ebédre
valaki más életét
esszük, valahol másutt
vagyunk, mint ahol
lehetnénk, ha egyedül

lennénk. Az ebéd utáni
alvásban magunkat
álmodjuk. Az uzsonnát
a jövővel költjük el.
De nem ízlik neki, fölpattan,
máshová megy. Ami
este történik, képzelődés.

Még nem vagy felnőtt,
nem aludhatsz meztelen
nővel. Amikor elnyom
az álom, mint egy
cigaretta csikket, a múlt,
jelen, jövő átégnek lé-
legzeted vékony burkán.

Ami holnap reggel történik,
az a mai reggel.

Darvasi László legújabb novelláskötetének címét olvasva rögtön hiányérzetünk támad. Olyan kapaszkodókat idéz meg a szerző, amelyek a ma emberének – és főként annak a perspektíva nélküli, reménytelen rétegnek, akik életébe

80 Bucsi-Kovács Anikó
MINDENKI TÚL
AKARJA ÉLNI

Darvasi László: *Isten. Haza.*

Csal.

a kötet bepillantást nyújt – mentsvárai lehetnek, akiknek nem marad más, mint az Istenben való hit, a haza szeretete és a család egysége. Ez a család azonban csonka, és nem csupán a szó morfológikus redukciójáról van szó. Darvasi történeteiben többnyire csonka családok

jelennek meg, az apa vagy az anya hiánya alakítja a novellák szereplőinek sorsát, de ha látszólag teljesnek tűnik is a család egysége, kétségbeejtő interperszonális kapcsolatok bontakoznak ki a sorok közül. Emellett az Istennek és a hazának az ereje is megkérdőjeleződik.

A kötet novellái a címben jelölt motívumok köré rendeződnek, egyetlen írás marad ezen a hármasságon kívül, a kötetet záró *És hogy mondjunk valamit az irodalomról is* című írás. A tagolás azonban nem kötött, egy-egy történet nem kapcsolható szorosán az adott egység címéhez, inkább csak arra szolgál, hogy egyfajta szervezőelv legyen jelen a kötetben. A történetek egymásutániségében felfedezhető a tudatosság, hiszen egyre erősebb novellák követik egymást. A három egység közül pedig az utolsó, a legerjedelmesebb szakasz a legerősebb. Noha az utolsó rész nyitónovellája talán a kötet legkevésbé sikerült darabja, narrációját, felépítését és tartalmát tekintve jól megírt szövegek követik, mint amilyen az *Apának hiányzol*, a *Smink* vagy az *Anyá és apa túl akarják élni* című írások.

A jó arányérzékkel megírt szövegekben többnyire hosszú késleltetés után jutunk el a csattanóig. A *Smink* című történetben is egy terjedelmesebb környezetrajz után érünk el a végkifejlethez, olyan drámai mondatokhoz, amelyek az egész kötet hangulatát meghatározzák. Jellemző, hogy fontosabb események megvilágítása helyett egy-egy félmondattal vagy utalással említ olyan mozzanatok a szerző, amelyek nagy mértékben determinálják a novellák szereplőit. Az *Anyá és apa túl akarják élni* című novellában is röviden utal a szerző egy tragédia körülményeire: „Most nem esett. Nem esett, mint akkor.” Minden megjegyzésnek súlya van, mondatról mondatra lesz szürkébb és fojtogatóbb az a légkör, ami a kötetet meghatározza. Többnyire rendkívül rövid, olykor csupasz tőmondatok kopognak hangosan a sivár és tragikus élettörténeteket bemutató kötetben. Már a címben szereplő pontok is nagy

jelentőséggel bírnak, még inkább aláhúzzák a kulcsszavakat, amelyek köré a történetek szerveződnek. Kevés a párbeszéd a novellákban, a szereplők közti kommunikáció rövid és velős mondatokra szorítkozik. Az egyes szám első vagy harmadik személyben megszólaló narrátor szenvtelenül bontja ki a történeteket.

81

Meghatározó a szenvtelenség mellett az elfogadás, mintha a szereplők már eleve determinálva lennének a sanyarú sorsa. A *Zuhanás* című írásban egyes szám első személyben megszólaló narrátor is csak sodródik az eseményekkel, elfogad mindent, ami vele történik, nem küzd, nem lázad. Bár a történet főszereplője, a lebénult apa nem is képes semmit tenni, gondolatait megismerve sem fedezzük fel az ellenkezésre vagy a lázadásra való hajlandóságot. A sokszor groteszk és abszurd jelene-tekben bővelkedő kötet egyik ilyen momentuma, amikor a magatehetetlen férfit a családja a piacon eladja, vagy amikor a *Dobszó, ápolitaknak* című írás zenésze tragikus kimenetelű baleset után vérző füffel dobolja el a zenekar dalait a közönségnek, miközben társai életüket veszítették.

A halál és a gyilkosság többször is visszatér Darvasi kötetében. A *Papagáj* című írásban egy építkezésen női nevet ismételtető madár esett egy munkás áldozatául, a *Téli reggel, hullával* című történetben egy apa és fia közti beszélgetésben elevenedik fel egy beteg öz alakja, akít az apa nem temetett el, ahogyan a fiú korábban hitte, hanem megették. Ebben a történetben a fiú válik felnőttként gyilkossá, a *Zuhanás* lebénult szereplőjét is megölik, más novellákban betegség vagy baleset okozza egy-egy szereplő halálát. Az élet elvesztése, egy szülő, egy gyermek vagy egy házastárs elvesztése, a valamiben való hit elvesztése még dekadensebbé teszi a kötet novelláit.

Gyakran még érzékletesebbé válik a történetek fojtogató és pesszimista légkörének leírása a színek, szagok és a szereplők testének leírásával. Meghatározó a szürke szín használata: „Sokszor nem lehetett a kerítésen túlra látni, már a száraz diófát is elnyelte a szürkesség. A férfi ült a konyhaablaknál, bámulta, hogyan ázik a táj. Ez most olyan eső volt, hogy nem mozdult a levegő. A szürke föld és a szürke ég között szürke damilok feszültek.”, „a szürke gomolygáson átezüstözött a nyárfák remegése.” Gyakran utal a szerző a szagokra is, ezzel téve még élményitőbbé az elénk tárt atmoszférát. Az *Élmunka* című írásban még az alvásnak is szaga van. Meghatározó, hogy néhány szereplő nemhogy az életét nem képes irányítani, még a testének sem ura, mint ahogyan a *Nagyon sürgős ügy* című novella apafigurája sem: „Bevizeltem – mondta aztán, nyalogatta az alsó ajkát.” A *Zuhanás* című történet szereplője így idézi fel a történeteket: „Úgy maradtam, mozdulatlanul, mint egy trágyadomb, amihez csak hozzáadni lehet.” A *Smink* című

novellában az anya sem képes tenni semmit, csak folyik a könnye, „belefolyt a ziháló szájba. Fehér csík mutatta az útját. Aztán jöttek a többiek, vastag csíkokban folyt alá a víz, az orrából is el-elcsöppent a vízszínű takony. A zihálás nem marad abba.” Megjelenik a történetekben értelmi fogyaté-

82 kos fiú, aki „bólintott a nehéz fejével”, Down-szindrómás lány, akinek „hatalmas feje volt és hordóteste”, olyan ember, akinél a „véreres szemek, asztmás és fulladozó légzés” tűnik fel, magatehetetlen öregek és mozdulatlanul heverő hullák.

Olykor megvillan valami halvány kis reménysugár, az értelmi sérült fiú történetében felsejlik, hogy talán van értelme a törődésnek, van, amire emlékezik a fiú, a korábban még sosem hallott virágnév reményt kelt az apában, de másnap újra szertefoszlik, amikor minden megy tovább a megszokott kerékvágásban, a megszokott reményvesztettségben.

Ez az állapot azonban nem csak a sérült emberekre, a velük élő családokra jellemző, a reményvesztettség és kilátástalanság nem jár együtt az anyagi nehézségekkel. Noha főként egy bizonyos társadalmi réteget mutatnak be a történetek, nem csupán a szegénység határozza meg a kötetben bemutatott sorsokat. *A takarítónőm, akit Elenának hívtak* című novellában például egy jómódú nő válik gyilkossá.

A betegségek, balesetek, gyilkosságok mellett megjelenik a termék-bemutatók térhódítása (*Mert mi nem vagyunk dánok*), több novellában teret kap a családon belüli erőszak (*Hol lakik a Föld?*, *A párdúc elalszik*), a falusi kocsmák világa. Tragikus, megrázó életképek sorakoznak fel a kötetben, napjaink világa jelenik meg a svéd késkészletet és német-kínai húsdarálót vásárló idős nő, az uzsorások hálójában vergődő Kerekes néni vagy éppen a plázában kioktatott purdé történetében.

A novellák szereplői különböző korúak, különböző társadalmi státusszal bírnak, vannak köztük idősek és fiatalok, zenészek, szerkesztők, uzsorások, pornószínészek és betörők, a sor még hosszan folytatható lenne. Boldogtalan, magatehetetlen embereket és hétköznapi tragédiákat, mai társadalmunk sötétebbik oldalát tárják eléink Darvasi László novellái. Az egyre erőteljesebben fojtogató légkör és a sorról sorra kibomló tragédiák miatt nehéz egyhuzamban végigolvasni az olykor groteszk és abszurd jeleneteket felvonultató könyvet. Az apró utalások, a szikár, de nagy jelentőséggel bíró mondatok azonban folyamatosan újraolvasásra készítetik az olvasót, hogy aztán egyre több rétegben bontakozhasson ki előtte a szöveg mélyén rejlő motívumhálózat, fény derülhessen a szereplők interperszonális kapcsolatainak részleteire. (*Magvető, Bp. 2015*)

Darvasi László legújabb regényének főhőse Taligás, a vándor könyvkereskedő. Elbeszélésén keresztül a 18. századi Kelet-Közép-Európa tárul fel előttünk, a középpontban Szegeddel, a török idők zűrzavaros állapotából még éppen csak ébredező, sokszínű, ám megosztottságtól, hatalmi harcoktól és természeti katasztrófáktól szennvedő várossal. Történet a szerelemről, az emberi lélek rejtelméről, politikai csatározásokról, melyek az 1728-as szegedi bo-

Farkas Zsuzsanna 83

„VIGYÁZNAK RÁNK A VERSEK”

Darvasi László: *Taligás*

szorkányperek kegyetlen és véres eseményei közepette érik el tetőpontjukat.

Taligás maga is jelképes alakja a motívumokkal gazdagon átszőtt narratívának. „Szóhordó”, szavakkal és mondatokkal kereskedő vándor egy olyan korban, melyben az útonállók, a titokzatos betegségek, a természeti csapások miatt az alapvető létszükségletek biztosítása is komoly kihívást jelent a társadalom nagy része számára. Nem csoda hát, hogy a „szókereskedő” foglalkozását nemcsak, hogy nem értékeli környezete, de haszontalannak ítélte, érthetetlen tevékenysége sokszor még nevetség tárgyává is teszi őt. Mégis, mintha erre született volna, mintha nem lenne más választása, lételeme a szó, a költészet, még ha ez az élet kiszolgáltatottsággal, magánnyal és állandó szorongással is jár. A magány és a félelem érzését titokzatos és állandóan visszatérő „nyavalyája” mélyíti benne alapvető létélménnyé. A számára megmagyarázhatatlan, váratlan ütlegelésként és rugdosásként megélt és a testi kontroll elvesztésével járó epilepsziás rohamok a halálközeli élmény állandó újraélését eredményezik. „Csillogó-villogó nyavalyatöréséről” így vall: „Valami sikolt bennem, akár a rémülő fém, aztán nekem csattan az egész világ. Beletörődtem, hogy időről időre rám szabadul egy tündöklő ököl, egy vasalt orru csizma, és kezelésbe vesz.”

Egyedi létélményének súlya belső menedék kiépítésére készíti a főhőst, amelyben az irodalomra, a művészetre támaszkodik: „Azt gondoltam, félhetek bármennyit és bárhogyan, a képzeletem akármi nehézségen átsegít. Ha kerülget valami rossz, azt képzelem, hogy a szavak betakarnak és megóvnak.” „Azt képzeltem, hogy megment a szó. Azt képzeltem, én mentem meg őt, rejtem, ha kell, mint a friss hajtást, gondozom, ha kell, mint újszülöttet, támolygó borjút, mint csibét, apró halat. Azt képzeltem, ő gondoz engem, mint a lélegzet.”

A főhős világszemlélete lehetővé teszi számára, hogy kivonva magát a konvenciók hatása alól, ítélkezés nélkül tekintszen a világ dolgaira, és meglássa az értéket abban is, amit környezete megvet és elítél. Képes ráhangolódni az

elesettek, kiszolgáltatottak és kiteszítottak vagy a testi fogyatékoságotól, illetve a társadalmi megbélyegzéstől szenvedők helyzetére. Beszél helyettük is. A Gutpater Gasse szerencsétlen sorsú, üvegbe zárt gnómjai helyett, a Szegeden ragadt hajléktalan török, Seherezáde vagy a süketnéma „csodabogár”, Julius nevében is. A fiút fizikai korlátai miatt a pusztaság testiség és az ösztönök irányítják, ám az az emberség és megértés, ahogy Taligás kezeli őt, kivételes és sajátos barátságga alakítja kapcsolatukat. A címszereplő költői „szemüvegén” keresztül úgy hat Julius alakja, mint egy félresikerült tündérmese szöke hercege. Mintha a regény kegyetlen világa meggyötörné és eltorzítaná mindazt, ami valódi értéket képviselhet a történelem állandóan változó sodrása közepette. Még a főhős szerelme is veszélybe kerül, mivel a szálat a háttérből mozgó püspöki titkár Taligás elgázolt szerelmének, Paulinának a fogva tartásával próbálja rávenni a vonakodó főhőst a titokzatos küldetés teljesítésére.

A „szókereskedő” moralizálás nélkül, érzékszervein és benyomásain keresztül közelít a világ dolgaihoz. Az élet, a létezés költői megnyilvánulásaként értelmeződnek a szemében. Az egész világ egy költemény, egy végtelenségig íródó történet, amelyben minden élő és élettelen, minden sors és minden természeti jelenség szóvá vagy mondattá lesz, táncá és dallá – művészetté. Itt nem pusztán felkel a nap a Tisza partján. „A folyó vékony, sárga testét hajnali pára paplanozza... Apró csillanásokkal harcba kezd a fény, űzi a párát. Lassan tisztul a világ, s most látszik csak igazán, milyen karcsú kislánnyá apadt a Tisza.” Az éjszaka úgy ragyog, „mintha ékszereket szórtak volna egy hatalmas, fekete vászonra.” „Aláhull, mint fagyott lepke, a vokalát”, és úgy köröznek a galambok a Burg fölött, „mint az eltévedt szavak”. És versek mindenütt: a piócaárusok kötényén, a kézfejre röppent lepke szárnyán, és „költemény terül” még „a bécsi házak tetői és tornyai fölé” is.

A színek, a hangok, az illatok szinte megelevenednek a költői képekben gazdag nyelv által. A kiszámíthatatlanul kanyargó, csillogó vagy éppen szürkén, zavarosan háborgó Tisza akár az erőteljes szenzualitással jellemezhető nyelvezet jelképe is lehetne. Taligás világában táncol és dalol a táj is, állandó megszemélyesítésével mintha a szereplőkkel egyenrangú alanyává válna a történetnek. A főhős érzéseinek projektív felületeként jelzi mindazt, ami Taligás belső világában zajlik. Miközben a valóság kegyetlenségét és fájdalmát a költészetbe, a művészetbe menekülve próbálja meg túlélni, az általa megélt valóságot is irodalommal lényegíti át. Talán ez az a „varázslat”, amelyben a *Taligás* mágikus realizmusa leginkább tetten érhető.

Mikor mindez a testiség nyers megnyilvánulásával vagy megdöbbenően kegyetlen eseményekkel párosul, vibráló feszültséggel ütközik ki a főhős költői szemléletmódja és az általa megélt valóság közti ellentét. Hiába hallatszik ki a dallam egy fiú kopácsolásából, ha éppen akasztófát ácsol, és

bármennyire is gyönyörű a kalimpáló lábak tánca, ha azok a lábak egy akasztott ember haláltusáját kísérik. Mégsem mondható, hogy a néhol szenvedetlenek tűnő főszereplő érzéketlenül szemlélné a történeteket. Nem célja „a kikökönt idő helyrebillentése”, és nem akar a „sárban fürdőző világi nyomorúság helyett egy másik, derűsebb életet” hirdetni, de teljes természetességgel igyekszik segíteni, ha kell. Ahogy fokozódik a megtapasztalt szenvedés és kegyetlenség, Taligás „szómágiája” úgy lesz egyre kiforrottabb és mélyebb. Habár Darvasira nem jellemző, főhőse a kínzásokat lejegyző írónk munkájáról már csak ironikusan tud nyilatkozni. Ez az egyetlen pontja a történetnek, ahol saját „védőburka” is elégtelennek bizonyul, és egy pillanatra megrendül benne a költészetbe vetett hite. „Szaválni próbálok magam is, dadogok, suttogok, mert talán többet ittam, hogy eltűrjem ezt az egészet, hogy viselni tudjam...”, de „ez nem költészet, nem értem, miért általtom magam” – tör ki belőle.

Furcsa mód pont a címszereplő egyedi világképe az, ami egyfajta immunitást biztosít számára a manipulatív játszmák közepette. Taligás metsző élességgel lát a dolgok mögé. Az ő világában nincsenek boszorkányok, ördög sincs, csak emberek, és „az ember törvénye nem Isten törvénye”, „Isten helyett meg nem beszélünk”. Amikor a szegedi boszorkányperek abszurdnak tűnő, kínzásokkal kierőszakolt vallomásait olvassa, meglepő merészséggel állapítja meg, hogy azok tartalma túl sok, nem hihető. Kérdőre is vonja a városbíró, hogyan lophatták el a strigák a harmatot, ha azt a Rózsa Dániel már eladta a töröknek... Hiszen nyomozott, figyelt, és látta korábban azokat a szerencsétleneket, akiknek talán csak annyi a bűne, hogy „nem lettek bennszülöttek, jó ismerősök vagy szomszédok, feleségek vagy anyák, kívül maradtak a hirtelen összetákolt rend kalyibáján”.

Különleges szerepet tölt be a főhős életében és a cselekmény végkifejletében is a mindig fecsegő, féltékeny és szenvedélyes természetű Barbara Strozzi, akiről mindvégig hús-vér emberként nyilatkozik Taligás. Hosszú ideig csak egy-egy elejtett, üvegcsére, almaarcra tett megjegyzésből sejthető, hogy nem egészen erről van szó. Barbara egy részeges olasz zeneszerző lánya, aki apja erőszakoskodásának köszönhetően született idő előtt, élettelenül. Így csak a teljes élet soha be nem teljesülő lehetősége adatott meg neki, ezt pedig csak Taligás látja meg az élettelen, üvegben tartósított torz testben.

Azt, hogy hogyan íródik ez a történet, ez a vers, amit a világ jelent számára, egy igen találó metaforával szemlélteti az elbeszélő. Felfogása szerint a világ egésze olyan, mint egy malomkerék, amelynek minden lapátján nyitott könyvek, egy-egy emberi sors leírása található. Mindaz, amit a világból megtapasztalunk, és ahogy azt információink alapján értelmezzük, egy

olyan történet, ami ezen állandó forgásban lévő könyvek véletlenszerűen elcsípett szavainak és mondatainak egymásutánjából áll össze. Érzékletesen rátapint ezzel mentális működésünk lényegi aspektusaira, illetve arra, hogy különböző nézőpontokból szemlélve a világnak ugyanazt a szegletét 86 vagy akár saját életünket, milyen végtelen a lehetséges értelmezések száma, és milyen esetleges az a „történet”, amit ilyen módon „írunk”.

A könyvkerék metaforája értelmezhető metanarratív szinten, a regényírásra vonatkoztatva is. Hiszen ahogy a világot megérteni próbál az egyén, úgy az író is interpretál. Válogat és „szemezget” élete során összegyűjtött tapasztalataiból, és megpróbálja „elméje természetének összes leleményével megtalálni azokat a kifejezéseket”, melyekkel a dolgok „pontosan és hűen leírhatók”. Tulajdonképpen Taligás is író, egyfajta vándor énekmondó. Fiktív történetei, illetve alkotó tevékenysége öntükröző szerkezetként, metalepszisként utal vissza magára a szerzőre, illetve a regényírás aktusára. Alakjával mintha kicsit magát is belevarázsolta volna Darvasi a regénybe.

A Taligás által cipelt és rendszeresen idézett művek (így például Shakespeare, Villon, Ovidius, Seneca, Vogelweide, Luther, a *Praxis Criminalis*, jogi, filozófiai és szépirodalmi művek sokasága) igen gazdag irodalmi-kulturális hagyományt mozgósítanak a szövegvilág megkonstruálása során. Ezek mellett a regény Darvasi korábbi műveivel is párbeszédbe lép, és nem pusztán a szerző személye révén. Az azonos műfaj, a stílus és a poétikai eljárások hasonlósága már eleve érezteti, hogy ugyanúgy a „Darvasi-univerzumban” járunk, csak annak egy másik szegletében. Egy rövid jelenet erejéig (mintegy „kiszökve” az 1999-es kötetből) még a könnymutatványosok szekere is keresztezi Taligás vándorútját. A *Könnymutatványosok legendája* a török időket eleveníti fel, a *Virágzabálók* pedig a 19. századi Szegeden játszódik. A *Taligás* a 18. századi kelet-közép-európai helyszínével egy trilógia harmadik részét képezi.

A szöveg szerkezete ebben a kötetben jobban igazodik a kronológiához, és a korábbiakhoz képest markánsabban összeáll egy koherens történetszál. Az első fejezetben rögtön a tetőpontnál kapcsolódunk be, hogy aztán Taligás elbeszélésében megismerhessük az előzményeket. Egy zavaros és homályos szituációban találva magát a főhős nekikezd az események mögött rejlő indítékok utáni nyomozásnak, és mire újra elérkezünk a kezdetekkor felvillantott megdöbbentő jelenethez, már a körülményeket átlátva izgulhatjuk végig az utolsó oldalakat. A Szegeden bekövetkező kegyetlen események tragédiája még Taligás „varázslatos szemüvegén” is mélyen átüt. Mindez azonban nem vezet a szövegvilág morális kiüresedéséhez. A végkifejlet és az az egyetlen szó, amit a hazaúton a véres Biblia utolsó oldalán talál a főhős, moralizálás nélkül foglal állást az alapvető emberi értékek, a szerelem és a szavak hatalma mellett. (*Magvető, Budapest, 2016*)

Závada Pál könyvhétre megjelent regénye az 1946-os kunmadarasi zsidóüldözés eseményét konzerválja az irodalmi emlékezet számára. Az ábrázolt pogrom szégyenteljes, gyomorforgató és kifejezetten tanulságos, közismertté

88 Vilmos Eszter

HOGYMONDJÁKOK A HOGYHÍVJÁKBÓL

Závada Pál: *Egy piaci nap*

tétele tehát fontos társadalmi szolgálat, Závada könyve viszont nem nyújt sem többet, sem kevesebbet, mint a témában írt történeti munkák vagy a korabeli sajtóanyagok.

A regény elsősorban úgy tart távolságot a

dokumentumszerűségtől, hogy fiktív tulajdonneveket használ, a dátumok, számszerű adatok viszont nem változnak. Az események helyszíne könnyen felismerhető: Zavadánál Kunmadaras helyett Kunvadas szerepel. A szereplők tetteik és nyilatkozataik által válnak beazonosíthatóvá. Nagy Jánost, a zsidóüldözést megelőző tárgyalás vádlottját a regényben Hadnagy Sándorként látjuk viszont. A kommunista párt helyi titkára, Takács Ferenc a könyvben Hámos Ferenc lesz. A pogrom első áldozata, a tojáskereskedő Kuti Ferenc itt Grósz Ferencként szerepel, a faluban élő zsidó Rosinger testvérekkel pedig Rosensteinként találkozunk.

Az *Egy piaci nap* egyes szám első személyű elbeszélője Csóka Mária, a pogrom felbujtásával vádolt Hadnagy Sándor tanító felesége. A regény feszültsége elsősorban a Mariska nézőpontjából elbeszélte történések hitelességének folyamatos megkérdőjeleződésében áll, és abban, hogy az olvasónak szüntelenül újra kell pozicionálnia magát hozzá képest. Az egyébként unalmas, szégyenlős, udvarias tanítóné elfogult és gyakran megbízhatatlan narrátor. Mikor ráeszmélünk, hogy a „Sándorom”-ként szólított, maradéktalan együttérzéssel emlegetett szereplő a „nagy németbarát és nevezetes antiszemita” Hadnagy Sándor, azt érezhetjük, fel kell vennünk az elkövetők által írt szövegek olvasásához szükséges távolságtartó befogadói magatartást. Mariska mindeközben fáradhatatlanul próbálja meggyőzni olvasóját arról, hogy korántsem a férje, hanem a falu „csőcseléke” felelős a sok zsidó megalázását, sérülését és halálát okozó pogromért, amelyet a tanítóné hangsúlyozottan helytelenít, és időről időre együttérzését fejezi ki a meghurcoltakkal szemben.

Csóka Mária elbeszélése az 1946. május 20–21-i eseményekről, azaz a piacon kezdődő, majd az egész falun átvonuló, csoportos zsidóverésről és -mészárlásról, valamint az ezt követő jogi procedúráról tudósít. Mondatainak hitelességét nem csupán elfogultsága, de prűdériája („kezdem fontolgatni, hogy ezt a beszédet tanítóné létemre lejegyezzem-e”) és emlékeinek

hiányossága is megbízhatatlanná teszi: „Miféle csőcseléken?!, tiltakozott valaki. (Vagy ezekre a bekiabálásokra még a pártközi értekezletről emlékszem?)” „Vagy menjünk vele mindnyájan!, zúgtuk erre egy emberként, úgy, hogy zengett az utca. Vagy nem zúgtuk, és nem zengett, ki emlékszik már.”

Závada regényét a magyar antiszemitizmus példatáraként is olvashatjuk. Az itt ábrázolt események zsidóellenességének leghátborzongatóbb vonása, hogy 1946-ban, közvetlenül a holokauszt után történnek. A mindenüktől megfosztott és meghurcolt visszatérő zsidók iránt nemcsak részvétlen marad a község tájékozatlan lakossága, de gyűlölettel és fékezhetetlen indulattal viszonyul hozzájuk. Az elhurcolt zsidók házait és ingóságait kisajátító közösség maga is aktív bűnrészessé válik. Időközben elfeledett tetteik a néhány falubeli zsidó visszatérésekor kerülnek csak napvilágra, és a folyamatos tagadás során felgyülemelő indulatok célpontjává a megint bűnbakként kezelt zsidó túlélők válnak. „Miért bántotta maga ezeket a zsidókat, akikkel maguknak soha nem volt bajuk?” – hangzik el a létfontosságú kérdés a kunvadási pogrom elkövetőinek kihallgatásakor, amire oldalakkal később érkezik válasz: „Etel helyett most a harmadik barátnő, a szintén lincselő Tarcsai Sára kezdett el beszélni. Előretolakodott és már mondta is: Hogy mért? Hát mért?? Mer’ mikor a zsidók hazagyüttek, nem volt semmijük, most mégis ők eszik a fehér kenyeret. Én meg hiába túrom orrommal a földet, csak nyomorult maradok!”

A holokauszt után egy évvel különös viszonya van kunmadaras lakosságának a közelmúlthoz. Noha nagy lelkesedéssel kántálják rézszegezen a friss antiszemita dalokat és vicceket: „Ha a gettó nem lett vóna, ingem, gatyám se lett vóna”; „Iccig... nem jutott el ausviccig.” A köznapi társalgások során többnyire tabu alá esnek az elmúlt évek eseményei, olyannyira, hogy sem a zsidókat, sem a haláltáborot nem nevezik nevén, bármennyire is elkerülhetetlen beszélni róluk a mindennapok során. „Hanem akik visszajöttek a hogyhívjából. – Mi? Hogy honnan? – Kik? – Na, kik. – Ja, hogy a...” „[A] honnan gyerekek tűnnek el váratlanul, [...] ott nem árt a hogymondjákok körmére nézni.” A holokauszt után keletkezett, zsidókra vonatkozó gúnynevek, melyeket viszont a legnagyobb természetességgel használnak a könyv szereplői, arról tanúskodnak, hogy nemcsak tisztában vannak a haláltáborok létezésével és céljával, de helyeslik is azokat. A túlélők szinonimájává válik tehát a „kemenceszökevény”, a zsidó gyereket pedig „kis égetnivalók”-ként emlegetik.

Az antiszemita retorikának alapvető vonása, hogy a zsidó származásúak magyarosított vezetékneve helyett a régi, idegen hangzású néven (vagy azzal együtt) hivatkoznak a név birtokosára, asszimilációs kísérleteiket ezzel megtagadva, sikertelennek nyilvánítva. A kunvadászon elsőként megvert

tojáskereskedőre így hivatkozik a szöveg: „Mi egyáltalán nem kiabáltunk, hanem csak a Grósz. Aki különben Oroszra magyarosított [...]” Majd: „Jelen voltak-e Grósz-Orosz Ferenc házánál, amikor a tömeg oda benyomult?”

90 A zsidó származás eltörölhetetlensége és megbocsáthatatlansága az elbeszélő Mária történetében is kulcsfontosságú szerepet kap. Megtudjuk, nem férje, Hadnagy Sándor volt az első szerelme, hanem a jóváágású mérnökhallgató Rónai Ernő. Marika egészen addig fogadja jó szívvel Ernő udvarlását, amíg ki nem derül, hogy a Rónai csupán magyarosított név. „Hát így tudtam meg az én udvarlómról, hogy nem más, mint egy Rosensstein.” A fiú azzal, hogy nem születési nevén mutatkozik be, örökre elveszíti Mária bizalmát – és a nő előítéleteit ismerve vélhetően minden addigi szimpátiáját. „Ezek után én már nem bízhattam benne, és sírva mondtam nemet minden további tervére. Hát hogy hihettem volna neki, ha ilyen sokáig tudatosan elhazudta előlem a származására vonatkozó igazságot?”

A zsidók és a kommunisták összemosása, mely a huszadik század közéleti és publicisztikai nyelvének másik fontos retorikai eleme, szintén központi szerephez jut a regényben. Néhol csak egymás cinkosaiként említik őket: „És ez a komcsi ruszki lelkén szárad. Meg a zsidókén!, toldotta meg valaki”, másutt viszont nem is tesznek különbséget közöttük: „Maguk, kommunisták... Más néven zsidók, szólt közbe a sógora, Tószegi Pista.”

A zsidóellenesség egyik legmélyebben gyökerező mintája, a vérvád, nemcsak hogy előkerül az *Egy piaci napban*, de a történet kiindulópontjává válik. Az eleve jelen lévő, zsidók ellen irányuló indulatot az fokozza a tettegességig, hogy elterjed Kunvadason: Karcagon eltűnt két gyerek, akiket bizonyára a zsidók gyilkoltak meg rituális célokból (vagy öncélú kegyetlenségből). „Egymás szavába vágva kiabálták, hogy a zsidók legyilkolják a gyerekeket, és beledarabolják a kolbászba. Miközben az ő kezük csöpögött a vértől” – tudósít a regény. Közben sejthetővé válik, hogy a két gyerek nem-hogy nem zsidók áldozatává vált, de el sem tűnt, hiszen Karcagon meg azt terjesztették, hogy Kunvadason vészett nyoma kettőnek. A híresztelés igazságtartalma természetesen – vérvádról lévén szó – teljesen jelentéktelen. Závada egy interjúban kitér a könyv legfőbb kérdésére: „hogy miért korbácsolható fel ilyen könnyen az antiszemita indulat. A 20. század közepén hogyan lehetséges még mindig a vérváddal előjönni? 1946-ban Pesten is végigsöpörtek a vérvádmesék: komoly újságok írták meg, hogy erős a gyanú, hogy az ószeres zsidó begyűjtötte a gyerekeket. Nem tudnak már mivel seftelni, ezért eladják őket külföldre, a francia feketepiacon a csecsemő a legkelendőbb. Vagy rituális okokból bedarálják őket a kolbászba, a vérüket meg zsinagógaszentelésre használják.”* A másik, szintén antiszemita közhely a kereskedő zsidókkal szembeni ellenszenv. Ezért is válik a kunmadarasi pogrom és a Kunvadason játszódó cselekmény fő helyszínévé a piac, az agresszió apropójává pedig az árdrágítás.

Az *Egy piaci nap* fontos pretextusának tekinthetjük a tiszaezslári vérvádat feldolgozó alkotásokat: Eötvös Károly *A nagy per, mely ezer éve folyik, s még sincs vége* című dokumentumregényét, Krúdy Gyula *A tiszaezslári Solymosi Eszter* című könyvét, vagy Erdély Miklós filmjét, a *Verziót*, és Elek Judit *Tutajosokját*, esetleg Major János *Scharf Móríc emlékezete* feliratú 91 rézkarcait. Závada regénye azonban folyamatosan figyelmeztet: nem 1882-ben vagyunk, hanem az Endlösung kihirdetése és majdnem-véghezvitele után, 1946-ban, és – mint könnyen belátható – a holokauszt utáni antiszemizmus összemérhetetlen minden korábbival.

A kunmadarasi/kunvadási pogrom után Nagy Jánost / Hadnagy Sándort felmentette a bíróság, a zsidók nagy részét elűldözték a faluból, Csóka Mária megkönnyebbült: „Akkora teher esett le egy pillanatra alatt a lelkemről, hogy megmozdulni sem bírtam”, az országban pedig minden szépen megy tovább. (*Magvető, Bp., 2016*)

* Az ország úgy tekint a történetekre, mint egy tömegszerencsétlenségre: Interjú Zoltán Gáborral és Závada Pállal, 2016. 05. 26.,
http://konyves.blog.hu/2016/05/26/zavada_pa_l_zoltan_gabor_interju
[utolsó letöltés: 2016. 09. 29.]

Új Forrás 2016/9 – Vilmos Eszter: Hogyan mondják a hagyományokból – Závada Pál: Egy piaci nap

Jesse szép, 16 éves, egy fiatal fotós fel is fedezi az interneten. A jól sikerült próbasorozat után leszerződött az egyik legnevesebb Los Angeles-i modellügynökség. Jesse-re mindenki felfigyel, sminkesek, fotósok, maguk a modellek is. Ebből lesz a tragédia.

92 Szabó Márton István

A SZÉPSÉGET MEGENNI*

Nicolas Winding Refn filmjeiben alapmotívum az agresszió. Pályájának fordulópontja a 2011-es *Drive*, melyben a romantikus(nak tűnő),

autós Ryan Gosling filmre beülő szerelmespárok egy szokatlanul gondolati, majd kautikus agresszivitásba forduló történetet ismerhettek meg. Ahogyan halad a pályán, filmjeiben egyre inkább a gondolatiság felé tolja a mérleget, az agresszió egyre kevesebbet szerepel, bár feladata még mindig elemi, meghatározó. A rendező, mintha nem tudna túllépni önmagán.

A *Neon Démon*ban is a hangulatteremtésre helyezi a hangsúlyt. Ezzel valami olyasmit mutat meg a filmművészetből, amivel egyre kevesebbet találkozhatunk a moziban, amiért a film, mint olyan, létrejött: az összművészetet. Filmjeiben, és közülük is a *Neon Démon*ban a leginkább, a vizualitás, a fények, színek, formák, beállítások, a fényképezés, a zene és a lineáris történetésben rejlő kiaknázzható hatásmechanizmusok működtetése köré építi az alkotást. Mint mindenki, mondhatnánk. Minden rendező az eszközök egyensúlyát keresi, a fentiek arányaival teremti meg az illúziót, Winding Refnnél mégis más – nála minden 200 fokon ég. És (többé kevésbé) működik.

Történetét egy misztikus világ, a divatipar köré építi. Furcsa módon a divatvilág szereplőit leginkább az iskolában legtöbbet beszélt politika (történelem) és irodalom alakjaihoz tudnánk hasonlítani: nap mint nap találkozunk velük (újságokban, plakátokon, akár csak a nevükkel az utcán), a hétköznapjaikról, munkájukról viszont alig tudunk valamit. A divatiparba (a politikával és az irodalommal szemben), ha valaki modell, általában nem a tehetsége miatt kerül be. A külső az, amin a menedzser szeme megakad, hogy lehet-e valakiből igazán sikeres modell, az csak egy kisebb karriernyi idő után dől el. Ha valaki bekerül egyből profikkal kell együtt dolgoznia, profivá kell válnia szinte azonnal, pedig: a sminkesek, fotósok, menedzserek, tervezők és szervezők mind (akár az érvényesülésben, akár a szakmában megmutatózó) tehetségükkel kerültek évek munkája után oda, ahol a modellnek szinte azonnal lennie kell. Nem a visszaélések, a kábítószer vagy a fiatal (még önmagukkal és a világgal is folyamatos bizonytalanságban élő) lányok testét érő rendszeres kritika az, ami nehezé teszi a modellé válást. Kifutón, magas sarkúban járni, gyorsan megtanulható. Az egész napokat kitöltő castingok,

a sok órán át tartó fotózások, sminkben ülések, és annak az elfogadása, hogy a testet, mint tárgyat, eszközt, mint húst kell nap mint nap használni (ez megemészteni a színésznövendékeknek öt évük van!) – ez nem megy mindenkinek, aki szép.

A film szempontjából ez azért fontos, mert míg a legtöbb film- 93
ben a szűkös időkeret miatt a dramaturgia hajlamos túlozni, ebben az esetben a gyors történet (a modellé válás) nagyon is valós tempót modellez. Addig a pontig, amíg Jesse bekerül a szakmába, a történet minden szava akár igaz is lehetne. De hamar rájövünk, hogy szimbolista munkával van dolgunk. Az első, a filmet végig kísérő motívum, hogy (kis túlzással) minden szereplő arca szabályos, szimmetrikus, szép. A modellek, a fiatal fotósfiú, a fotóművész, a divattervező – mind fotogén arccal élnek ebben a világban. Amikor Jesse motelszobájában megjelenik egy nagymacska, már tudjuk, hogy innentől Winding Refn szimbólumokban mesél a lányról; sőt mesélt eddig is, hiszen a film nyitóképe, a fotózásról, amin Jesse elvágott torkú gyönyörű nőként fekszik egy arany kanapén – mint egy prologus, egy beállításban előrevetíti a filmet.

A valóság-közeli történet mégsem a szimbolista elem miatt bukik meg. Jesse-ről kiderül, hogy van benne valami plusz, amit mindenki lát. Ez a „ragyogás” viszi őt előre a pályán, a belső szépség, az ámulat, amit a felettesei, a munkatársai éreznek iránta. És itt kezdődik a történet, amiről a rendező mesélni kíván, a belső és a külső értékek összeegyeztethetlenségének válsága, a képmutatás, és a gyors siker gyilkos hármásának működőjéről az életünkben. Ezt kerülgeti, a szépségről alkotott dialógban is, amikor a nagy tervező a fiatal fotóssal arról beszélget, hogy vajon tényleg csak a természetes szépség az egyetlen érték ezen a világon, hiszen, ha Jesse nem lenne ilyen szép, a fotós srác sem vette volna észre. A disszonanciát talán mégsem járja körbe egészen: azt, hogy az emancipációval párhuzamosan a szépségipar hogyan forgatja ki a nőiesség fogalmát, hogy hogyan lehet, hogy a divatszakma, amiben nők dolgoznak nőkért, így tárgyasítja a nőket.

A film műfaja szerint horror. Ezt addig szinte észre sem vesszük, amíg az egyik modell, egy rosszul sikerült casting után meg nem harapja Jesse-t. A véres végkifejlet, az abszurd, kannibalista szál végül arra használja a látzólag önkényesen a történetre erőltetett horror-motívumot, hogy a szépséget, mint a testben manifesztálódott erőt, azáltal, hogy megeteti, majd kiokádatja a szereplőkkel, átadhatatlannak, megfoghatatlannak minősíti.

A fényképezés a végletekig kihasználja az absztrakt lehetőségeit. Szinte minden harmadik képen jelen van a rózsaszín, akár egy ruhában, akár, mint derítőfény egy vállon, akár a tapétán. Az objektív fénytörési tulajdonságait teljes tudatossággal használja ki az operatőr. Elle Fanning remekül

hozza az ártatlan tinilányt. Arca minden sminkben valóban másként hat ránk, akárcsak egy modell arca. Beképzelt szupersztárként valóban a büntetését kívánja a néző.

94 A film dramaturgiája szögegyenes, ettől fogva lapos is. Minden magától értetődő. Tudjuk, hogy Jesse egyszer csak el fog szállni önmagától, hogy a film elején a fotós fiú, amikor megtudja, hogy tizenhat, hazaviszi, hogy a többi modell féltékeny lesz, hogy a fotóművész nem erőszakolja meg, csupán a határait feszegeti, amikor levetkőzteti és bekeni arany festékkel (ez is milyen szimbolikus!), de (úgy, ahogyan a kimért Ryan Goslingnak a *Drive*-ban elborul az agya) amikor a lányt megölik, megfürdenek a vérében és megeszik, a rendező csapást mér a lapos dramaturgiára. Elmossa a dramaturgia kiszámíthatóságát és a szimbolizmust átbillentí a valóságba.

Kérdés, hogy ez a szimbolizmus, a rombusz alakú nőiség motívummal, a gyönyörű halott nővel szeretkező sminkes lánnyal, a tükörben önmagával csókolózó Jesse-vel vajon milyen mélységben képes ábrázolni Winding Refn a szépség intézményének felületességét. Ez elegendő-e a téma megtárgyalására, elmozdul-e a felületről? Winding Refn „Nagy szépsége” ez a film, a belső értékek és az emberi gyarlóság ütköztetése, mégis a kidolgozott dramaturgia, az elgondolkodtató dialógok helyett csak egy lapos történetet, és olyan közhelyeket tud elpuffogatni, mint hogy a szépség ma minden, pedig a belső értékeknek kéne csak igazán számítaniuk.

Ha kísérlete arra vonatkozik, hogy nyelvi, dramaturgiai elemek nélkül, pusztán vizualitással és elvont, szimbolista absztrakcióval el lehet-e mesélni a viszonyunkat a világról, a kielégítő eredményhez talán még változtatni kellene a paramétereken.

* *The Neon Demon*; rendezte: Nicolas Winding Refn; írta: Nicolas Winding Refn, Mary Laws, Polly Stenham; főszereplők: Elle Fanning, Karl Glusman, Jena Malone, Bella Heathcote, Abbey Lee, Desmond Harrington, Christina Hendricks, Keanu Reeves; fényképezte: Natasha Braier; vágó: Matthew Newman; látványtervező: Elliott Hoster; jelmeztervező: Erin Benach; zeneszerző: Cliff Martinez

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg. Terjeszti a Budapesti,
a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő)
SZŰCS BALÁZS PÉTER (próza rovat: szbalaazs@freemail.hu , Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND (Indiáner-gyermekirodalmi rovat)
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PETER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626
E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.